



Tadqiqot uz

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар



Crossref



**31 MAY
№28**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 28-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
3-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
28-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-3**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
28-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-3**

ТОШКЕНТ-2021



УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 28-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 май 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 50 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохидат Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)



8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)



22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ТАРИХ САҲИФАЛАРИДАГИ ИЗЛАНИШЛАР

1. Abdullayev Ravshanjon Rahmonali o'g'li MARKAZIY FARG'ONA CHO'LI HUDUDLARI O'ZLASHTIRILISHI SABABLARI	7
2. Ismatullayev Alisher Adhamovich O'QUVCHI-YOSHLARDA MUSTAQIL FIKRLASH VA IJTIMOY FAOLLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI	9
3. Ra'no Badalbayeva Yo'lchiyevna TARIX FAN O'QITUVCHILARINING INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA INTERFAOL USULLARDA DARS O'TISHINI YANADA RIVOJLANTIRISH	11
4. Boymatov Bahromjon Mustaqul o'g'li O'ZBEKISTONNING ENG YANGI TARIXINI O'RGANISH VA UNI O'QITISH.....	13
5. Davlatyor Babajanov Muxammedsharibboy o'g'li TARIX FANINI O'QITISHNING AHAMIYATI, UNI O'QITISHDA MUAMMO VA YECHIMLAR.....	15
6. Omonova Gulsora O'QUVCHILARDA MADANIY-TARIXIY OBIDALAR TO'G'RISIDAGI TASAVVURLARNI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	17
7. Otajonova Yodgora Matchonovna AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA MA'NAVIY YUKSALISH	19
8. Омонов А.С. ТАРИХ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЯНГИЧА ЁНДАШУВЛАР	21
9. Adizova Mahliyo TURKISTON DAVRI MATBUOTI TARIXI. JADID MATBUOTCHILIGI.....	23
10. Hamidova Feruza Rajabovna O'QUV JARAYONIDA ILG'OR PEDOGOGIK TEXNOLOGIYALARNING (IPT) O'RNI	25
11. Namozova Nigora Homidovna BUXORO VOHASI TARIXIGA OID ILMIY TADQIQOTLARNING OLIB BORILISHI.....	27
12. Normurodova Nasiba Izzatullayevna IJTIMOIY FANLARNI O'QITISHDA ILG'OR PEDOGOGIK TEXNOLOGIYA (IPT) METODLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	29
13. Otaboyeva Aziza IBTIDOYIY JAMIYAT TUZIMIDA SAN'AT.....	31
14. Sultonova E'tibor Abdullayevna TARIX DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI.....	33
15. Bahodirov Ibrohim Dostanboyevich AMIR TEMURNING DUNYO MIQYOSIDA TUTGAN O'RNI. AMIR TEMUR HAYOTI VA FAOLIYATINING O'ZBEK ADABIYOTIDA YORITILISHI	35
16. Hasanova Saodat, Ro'ziyeva Gulrux MUAMMOLI TA'LIMDA DARS JARAYONINI LOYIHALSH	37
17. L.Muhammadiyeva DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ZARURATI	39
18. Muzaffarova Maqsuda Muzaffarovna TARIX DARSLARIDA FANLARARO INTEGRATSIYADAN FOYDALANISH	41
19. Raxmonov Farxod Sadritdinovich TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI.....	43
20. Ro'ziyeva Shaxnoza, Nazarov Mirzohid IJTIMOIY FANLARNI O'QITISHDA MEDIAMANBALARDAN FOYDALANISH	45
21. To'rayeva Manzura Shonazarovna TARIX DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILG'OR PEDOGOGIK TEXNOLOGIYA (IPT) USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	47
22. Yakhshiev Shakhzod Sherali ugli MAKSUD SHAYKHZODA IS A SCHOLAR WHOSE SCIENCE IS LIKE A RIVER AND AN ENCYCLOPEDIA KNOWLEDGE HOLDER.....	48



ТАРИХ САҲИФАЛАРИДАГИ ИЗЛАНИШЛАР

MARKAZIY FARG'ONA CHO'LI HUDUDLARI O'ZLASHTIRILISHI SABABLARI

Abdullayev Ravshanjon Rahmonali o'g'li,
NamDU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada yigirmanchi asrning ikkinchi yarmida markaziy Farg'ona cho'lining keng ko'lamli rivojlanishining sabablari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Yozuovon Katta Farg'ona kanali, Katta Andijon kanali, Komsomol, Boz Pop, Mingbuloq, Ulugnor.

Аннотация: В статье анализируются причины масштабного освоения центральной Ферганской пустыни во второй половине XX века.

Ключевые слова: Йозуовон Большой Ферганский канал, Большой Андижанский канал, Комсомол, Боз Поп, Мингбулак, Улугнор.

Annotation: This article analyzes the reasons for the large-scale development of the central Fergana desert in the second half of the 20th century.

Key words: Yozyovon, Big Fergana Canal, Big Andijan Canal, Komsomol, Boz Pop, Mingbulak.

Rossiya mustamlakachi doiralari hamisha o'zlari bosib olgan O'rta Osiyo mintaqasi resurrlaridan maksimal ravishda foydalanishga uringanlar. Ular bu qilinayotgan ishlari oqibatini juda kam mulohaza qilganlar va salbiy oqibatga olib kelishini bilsalarda aslo ortga qadam bosmay noto'g'ri siyosatni davom ettirgan. Mana shu kabi uzoqni ko'rmasdan amalga oshirilgan katta siyosiy va strategik ahamiyatga ega bo'lan loyihalash bu 1956 yil 6-avgustda amalga oshirish boshlangan. Ya'ni Markaziy Farg'ona cho'llarining o'zlashtirilishidir. Aslini olganda Markaziy Farg'ona cho'li hududlari ikkinchi jahon urushi yillaridayoq boshlanib ketgan. Ya'ni 1943 yildan boshlab Yozyovon cho'llari o'zlashtirilishi boshlangan. Biroq, hali urush davom etayotgani va asosiy ishchi kuchi bo'lan erkaklarni ishga qodir qismi katta guruhi frontda bo'lgani sababli bu loyiha qisman amalga oshirildi. Urush g'alaba bilan SSSR foydasiga hal bo'lgach Qizil Imperiya tarkibida bo'lgan O'zSSR da ya'ni yerlarni o'zlashtirish ishlari keng qamrovda amalga oshirildi. Eng avvalo, yangi yerlar o'zlashtirilishi uchun ularni suv ta'minotini yaxshilash lozim edi. Shu bois 1939 yilda katta xalq hashari bilan Usmon Yusupov nomli "Katta Farg'ona kanali" qurib ishga tushirildi. Urush yillarida esa Shimoliy Farg'ona, So'x-shohimardon kanallari ham qazildi. Keyingi yillarda Norin, Qoradaryo kabi daryo suvlari resurrlari natijasida ko'plab suv omborlari, kanallar va ariqlar qazildi. Natijada katta maydonlarni o'zlashtirish uchun zamin paydo bo'ldi. bulak, Ulugnor 1956-1970 yillar oxirida Markaziy farg'ona cho'li yerlari faol ravishda o'zlashtirilib yangi mehnat lagerlariga aylantirildi. Ho'sh ana endi mana shu cho'li hududlari o'zlashtirilishishi sabablariga to'xtalib o'tamiz. Eng avvalo bosh sabab bu SSSRsanoati uchun suv va havodek zarur bo'lan paxta homashyosini yanada ko'p miqdorda yetishtirib ittifoqning boshqa aniqrog'i markaziy qismiga olib ketish bo'lgan. O'sha davrda oltin va neftdan keyingi o'rinda turuvchi paxta nihoyatda katta siyosiy strategik ahamiyatga ega edi. O'z SSR markazga qancha ko'p paxta bersa davlatning paxta mustaqilligi ta'minlanar edi. O'z SSR Itifoq paxtasini 75-80% ni yetishtirsa, Farg'ona vodiysi O'z SSR paxtasini katta qismini yetishtirishni chekiga olar edi. Yangi o'zlashtirilgan yerlarda 14 ta paxtachilik savxo'zlari shakllanadi.

Be yangi ochilgan yerlar hosili sabab O'zSSR ni ittifoqqa paxta topshirish rejasi yil sayin oshib borgan. Masalan respublika urush yillarida davlatga 4 mln tonna paxta bergan bo'lsa, 1952 yil o'zida bu raqam 3.5 mln tonnaga yaqinlashadi, 1965 yilda 3.7mln tashkil qiladi Bu raqamlardan shu naesa kelib chiqadiki, Sobiq sovet ittifoqi varcha yangi yerlarni o'zlashtilishidan asosiy maqsad o'lkafda pqxta monokulyrasini yana mustahkamlach bo'lgan. Ikkinchidan bu yerlarda qishloq xo'jaligining bochqa tarmoqlari ham kam adadda bo'lsa ham yo'lga qo'yilgan. Masalan



chorvachilikning bir necha sohalari izga solinfansolinfan.. Uchinchidan, deyarli hozirgacha biror bir tarixchi e'tibor bermagan yoki nazardan chetda qoldirgan nozik bir aiyosiy o'yin, o'z navbatida muhim stratrgik maqsad ham amaliyotda qo'llanilgan. Chunonchi, keng yer maydonlarini o'zlashtirib bu yerlarda ulkan mehnat koloniyalarini tashkil qilib ilg'or yoshlarni patriatizm g'oyadi bilan chalg'itib Komsomol sifatida uyushtirib va aholi qolgan qatlamlarini ichki migratsiya orqali bu yerga ko'chirib, aslida o'z hukmron kommunistik mafkuraga so'zsiz bo'ysinuvchi va hech qachon "katta og'alarga" qarshi qurol ko'tarib, isyon qilmaydigan "sodiq va fidoyi" sovet fuqarosi shakllatirilishi maqsad qilingan desak xato bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A . Nobilsev, Farg'ona vodiysi bo'ylab, O'zbekiston 1976 y
2. G'. Fozilov, Vodiyni olmos kamari, Farg'ona 1996 yil
3. Alisher Bek, Moziy-ul Yozyovon, Farg'ona. 1997 yil
4. F. Zohidova, S Fayozova Ekologiya; Dalil va raqamlarda, Fan va Turmush 1990 2-son
5. www. Ziyonet.uz
6. www. uzdetimetr.kom



О‘QUVCHI-YOSHLARDA MUSTAQIL FIKRLASH VA IJTIMOY FAOLLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Ismatullayev Alisher Adhamovich

Qo‘qon shahar 31-maktab tarix fani o‘qituvchisi

Tel: +99890 586-40-00

Annotatsiya: Ta’lim texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim texnologiyasi o‘quv-tarbiya jarayonini boshqarish, o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatini muvofirlashtirish vazifasini bajaradi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy faollik, mustaqil fikrlash, hayotiy manbalar, isbot va dalillar, ta’lim texnologiyasi.

XXI asrni intellektual yoshlar asri desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Hozirgi davr yoshlari Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida va oilada dastlabki bilim, fan, sport, axborot kommunikatsiya texnologiyari haqidagi tushuncha va axborotlarni egallab o‘smoqda desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Davr, taraqqiyot jamiyatga intellektual salohiyatga ega bo‘lgan, dono, teran fikrli o‘quvchi-yoshlarni yetkazib berishni talab qilar ekan, o‘qituvchilar ularni ana shu, ya’ni, darslarda va darsdan tashqari olgan bilim, ko‘nikma va malakalarni ma’lum bir yo‘nalish asosida mustaqil fikrlash va ijtimoiy faolliklarini rivojlantirib borishga qurollantirishi lozim. O‘quvchilarni erkin tafakkur yuritib, o‘z aqliy, ijodiy imkoniyatlarni oshirishga, uni rivojlantirishga yordam berish hozirgi kunning muhim masalalaridan biridir.

Yuqoridagi masalani ijobiy hal qilish uchun o‘qituvchi o‘z ustida doimo ishlashi, izlanishi, fan va texnika, sport yangiliklaridan AKT va internet yangiliklaridan xabardor bo‘lib borishi kerak. O‘qituvchi yoshlarni qalbidagi hayotiy orzularini hayotiy manbalar isbot, dalil, faktlar orqali amalga oshirish yo‘llarini ko‘rsatib berish o‘qituvchining tajriba, pedagogik mahoratiga bog‘liq.

Mamlakatimizning asosiy qomusi bo‘lgan Konstitutsiyasida, Kadrlar tayyorlash Milliy Dasturi, Ta’lim to‘g‘risidagi dasturida ham o‘quvchilarning ijod erkinligi, madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishiga g‘amxo‘rlik qilish kafolatlab qo‘yilgan. O‘quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun tashkil etilayotgan darslarning ma’lum bir maqsadga qaratilishi, yoshlar fikridagi nomutanosiblikni ma’lum bir me’yirga solinishi, hayotiy, ilm-fan darajasini isbotlashi va uzanishi kerak.

Darslarda noan’anaviy, pedagogik texnologiya turlaridan foydalanish jarayonida ham qaysi bir o‘quvchi fanning, kasb-hunarning qaysi sohasiga qiziqishini, uning ijodiy, ijtimoiy faolligi qaysi yo‘nalishga qaratilganligini farqlash zarur. Dars jarayonida o‘tkaziladigan “Debat” usuli ham o‘quvchi-yoshlarni mustaqil fikrlashga o‘rgatishning eng maqbul yo‘llaridan biridir. Bunda munozaraga beriladigan savol o‘quvchilarning baxs-munozarasiga sabab bo‘ladigan, ularning diqqatini tortadigan bo‘lishi kerak.

Buni *Tarix* darsi misolida tashkil etish mumkin: (savollar jamlanmasi)

1. II jahon urushini qaysi sabalar keltirib chiqardi deb o‘ylaysiz?
2. Agar mustaqillikni qo‘lga kiritmaganimizda O‘zbekiston avtomobil ishlab chiqaruvchi davlatlar qatoridan o‘rin olarmidi yoki yo‘qmi?
3. O‘zbekistonning jahon hamjamiyatiga qo‘shilishiga uning tabiiy geografik hududi katta o‘rin tutyaptimi yoki avlod-ajdodlarimizdan qolgan boy madaniy merosimizmi?

Qaysi usullarni qo‘llashdan qat’iy nazar o‘qituvchi o‘z tajribasi va imkoniyatidan kelib chiqib, ularning fikrini umumlashtirib, har bir o‘rtaga qo‘yilgan savol avvalo o‘quvchilarning ijtimoiy faolliklarini oshirishga qaratilganligini ta’kidlab o‘tadi. Ta’lim texnologiyasi o‘quv-tarbiya jarayonini boshqarish, o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatini muvofiqlashtirish vazifasini bajaradi. Bu esa o‘qitish jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchining ta’limning sub’yekti sifatida teng huquqliligi va hamkorlik munosabatini ifoda etadi. Ma’lumki, pedagogik texnologiyaning asosiy tamoyili darsda beriladigan ma’lumot mazmunini o‘quvchi tomonidan to‘liq o‘zlashtirilishidir. Shuningdek, ta’limni o‘zlashtirishning o‘ziga xos xususiyatlaridan biri ta’lim texnologiyasida o‘quvchilarni an’anaviy o‘qitish texnologiyasi, ayniqsa, o‘zbekona ta’lim berishning noana’anaviy usullaridan ham foydalanish zarur. Chunki ta’lim texnologiyasi o‘quv predmetlarini to‘liq o‘zlashtirish maqsadini amalga oshirish uchun bir qator asoslarga ham egadir. Ya’ni dars jarayonida o‘quvchilar tomonidan o‘rganilayotgan ma’lumotlarni fikran



tahlil etish, o‘quv materiali ustida mustaqil fikrlash, o‘quvchining aqliy va amaliy faoliyatini oshirish, o‘quv materialari ustida mustaqil ishlashni ta’minlay oladi.

O‘quvchi-yoshlarda mustaqil fikrlash va ijtimoiy faollikni rivojlantirishda dars jarayoni va dars jarayonida qo‘llaniladigan pedagogik texnologiyalarning o‘rni kattadir. PT larni ta’limga joriy etishda o‘quvchilarda o‘zini-o‘zi boshqarish, o‘qitish asosida mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltiradi.

Xulosa o‘rnida shuni aytish lozimki, ta’lim texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda o‘quvchilarning axborotlarni o‘zlashtirish natijalari yuqori bo‘lsa, keyinda ta’lim samaradorligi oshadi, yakunda, o‘quvchilarning o‘quv-biluv faoliyati rivojlanadi, ya’ni, BKM shakllanadi. Buning natijasida o‘quvchida mustaqil fikrlash va ijtimoiy faollik oshadi desak mubolag’a bo‘lmaydi.



TARIX FAN O'QITUVCHILARINING INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA INTERFAOL USULLARDA DARS O'TISHINI YANADA RIVOJLANTIRISH

Ra'no Badalbayeva Yo'lchiyevna

Toshkent shahar Yakkasaroy tumani

319-maktabning tarix fani o'qituvchisi, Magistr

Tel: +998 94 616-37-64

Buyuk tarixda hech narsa izsiz ketmaydi.

U xalqlarning qonida, tarixiy xotirasida saqlanadi

Shavkat Mirziyoyev

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix fan o'qituvchilarining innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol usullarda dars o'tishini yanada rivojlantirish masalalari xususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy fan, tarixiy taffakurni shakllantirish, an'anaviy va noan'anaviy darslar, kompetensiyalar.

O'quvchilarga tarix fanini chuqur o'rgatish yuzasidan ijtimoiy fan o'qituvchilariga rivojlanib borayotgan jamiyatning o'zi qator talablar qo'ygan. Zamonaviy tarix fani o'qituvchisi ta'lim olishga butun umr davom etadigan jarayon sifatida qaraydi. O'quvchilarda tarixiy ong va tarixiy taffakurni shakllantirish, dunyo xalqlari hamda ko'p millatli xalqimizning tarixi va bugungi kuniga, milliy va ummumsoniy qadriyatlariga hurmat hisida tarbiyalash, o'quvchilarga davlatchiligimiz tarixi jahon sivilizatsiyasining ajralmas qismi ekanligini anglatish, o'quvchilarga tayanch va tarix faniga oid umumiy va kuchaytirilgan kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat maqsadni amalga oshirishi lozim.

O'quvchilar o'quv faoliyati natijalariga qo'yiladigan malaka talablar(yuqori sinflarda) quyidagilardan iborat:

- tarixni o'rganish orqali tarixiy tafakkurni shakllantirish, o'zlikni anglash, ma'naviy bo'shliqlarning oldini olish;
- ma'naviy-axloqiy fazilatlarini targ'ib qila olish bilan birgalikda millatlararo hamjihatlik;
- shaxsiy va ijtimoiy munosabatlarda sog'lom-ma'naviy muhitni shakllantiradi nizoli vaziyatlarda o'zini-o'zi idora qila oladi;
- O'zbekistondagi demokratik islohotlar va dunyoda kechayotgan ma'naviy-mafkuraviy jarayonlarga munosabat bildira oladi;
- mamlakatimizdagi ma'naviy-mafkuraviy jarayonlarda ishtirok etish va baholashda faol fuqarolik pozitsiyaga ega bo'ladi;
- Vatan, millat taqdiri uchun mas'uliyat, daxldorlik, umuminsoniy va milliy qadriyatlarga hurmat hissi shakllanadi va rivojlanadi;
- mamlakatimiz tarixi jahon tarixining bir bo'lagi ekanligini anglash orqali, buyuk ajdodlarimizning ishlari va jasoratlaridan ahloqiy tarbiya va ibrat olishni o'rganadi.

Albatta, natija

- o'quvchilarning yangi mavzu yuzasidan olgan bilimlari mustahkamlanadi;
- o'quvchilarda mavzudagi berilgan ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmasi shakllanadi;
- ma'lumotlarning mazmun-mohiyati bo'yicha mustaqil fikrlash qobiliyati oshadi;
- o'quvchilar ma'suliyatni his etadi, ularda dahldorlik hissi kuchayadi;

Tarix fanlaridan dars samaradorligi va o'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish va ularni oldini olish, kompetent bo'lib shakllanishlari yuzasidan

TAVSIYALAR

Dars jarayonida qo'llaniladigan metodlarning uyg'unligiga alohida e'tibor qaratish;

Og'zaki bayon; hikoya, manolog, dialog, suhbat, syujetli hikoya, analetik syujet usullaridan unumli foydalanish;

Dars jarayonida sinflarning o'ziga xoslik xususiyatidan kelib chiqqan holda tarixiy manba bilan ishlashni shakllantirish-tarixiy adabiyotlar, tarixiy hujjatlar, tarixiy ma'lumotlar;



Darslarda badiiy va tarixiy adabiyotlardan foydalanish natijasida o'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish;

Mavzuga oid ko'rgazmali va shunga o'xshash vositalardan dars jarayonida foydalanish;

Yangi yaratilgan darsliklardan unumli foydalanish, faqat o'qib yoki o'quvchilarga o'qitish emas tarixga oid bo'lgan rasm va materiallardan kengroq foydalanish;

Dars jarayonida (An'anaviy va noan'anaviy darslar, seminar mashg'ulotlari, o'quv ekskursiyalari, anjumanlar) larni tashkillashtirish;

Ta'lim sifatini oshirishda o'qituvchilarning ehtiyojlarini o'rganish, ta'lim jarayonini uning mazmunidagi yangiliklar hamda o'qitish metodikasiga oid so'nggi yutuqlar asosida shakllantirish.

Ilg'or tajribalarni ommalashtirish va targ'ib qilish maqsadida oliy ta'lim muassasalarining hamda hududiy malaka oshirish insitutlari professor-o'qituvchilari, metodistlar, ilg'or tajribali, tashabbuskor o'qituvchilarni jalb qilgan holda joylarda "Tayanch maktablar"ning imkoniyatlaridan keng foydalanish maqsadga muvofiq.

Dars o'tishda "Aqliy hujm", "BBB", "Bingo", "Claster", "Toj", "Zinama-zina", "Marra sari olg'a", "Shar" va boshqa usullardan foydalanish tavsiya etiladi, ammo tavsiya etilayotgan metod va shakllar bilan cheklanib qolishi kerak emas. Ta'lim va tarbiya berishga qaratilgan har qanday uslubiy yondashish tarix o'qituvchisining shaxsiy tajribasining kamol topishiga xizmat qilishi kerak. O'quvchilarning tarix faniga qiziqishini shakllantirish va rivojlantirish har bir darsni qanday saviyada tashkil qilinishiga bog'liq.

Tavsiya qilinadigan qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz.– Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017. –488 b
2. Q. Ergashov. Hojiakbar Hamidov. O'zbekiston tarixi. G'ofur G'ulom-2015
3. N. Jo'rayev. Mustaqil O'zbekiston tarixi. Gofur G'ulom. 2013
4. Nurislom To'xliyev. Taraqqiyotning o'zbek modeli. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 2012
5. Ensiklopediya. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2004



ЎЗБЕКИСТОННИНГ ENG YANGI TARIXINI O'RGANISH VA UNI O'QITISH

Boymatov Bahromjon Mustafouqul o'g'li

Sirdaryo viloyati Boyovut tumani

3 – son umumiy o'rta ta'lim maktabi Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonning eng yangi tarixini o'rganish va uni o'qitishning dolzarb masalalariga to'xtalib o'tilgan. Shuningdek tarixni o'qitish va o'rgatishda o'qituvchilarning roli haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: tarix, mustabid tuzum, taraqqiyot, yangi tarix, mustaqillik, demokratiya unsurlari, demokratik tizim, o'qituvchi.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda tarix fani sobiq mustabid tuzum mafkurasidan voz kechish, yangi yondashuvlar bilan bog'liq o'zgarishlarga yuz tutdi. Fan taraqqiyoti va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish O'zbekiston tarixchilari zimmasiga jahon amaliyoti yutuqlaridan kelib chiqib, tarix fanini yanada yuqori ilmiy-nazariy darajaga olib chiqish hamda yangi ilmiy yo'nalishlarni o'zlashtirish kabi vazifalarni yuklamoqda. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.Karimov tarixning ma'naviyatda tutgan o'rni haqida yuksak baho bergan: "Ma'naviyatini tiklashi, tug'ilib o'sgan yurtida o'zini boshqalardan kam sezmay, boshini baland ko'tarib yurishi uchun insonga, albatta, tarixiy xotira kerak... Kim bo'lishidan qat'i nazar, jamiyatning har bir a'zosi o'z o'tmishini yaxshi bilsa, bunday odamni yo'ldan urish, har xil aqidalar ta'siriga olish mumkin emas. Tarix saboqlari insonni hushyorlikka o'rgatadi, irodasini mustahkamlaydi. Inson uchun tarixidan judo bo'lish - hayotdan judo bo'lish demakdir... - bu g'oyaning zamirida xalqimizning o'zligini anglashi yotadi. Haqqoniy tarixni bilmasdan turib esa o'zlikni anglash mumkin emas".

Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyevning 2017-yil 30-iyundagi "O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi huzurida O'zbekistonning eng yangi tarixi bo'yicha jamoatchilik kengashi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori kengash ishidagi kamchiliklarni bartaraf etish va uni yangi pog'onaga ko'tarish hamda bu boradagi ishlar samaradorligini oshirishga qaratilgan muhim hujjatlardan biridir. O'zbekistonning eng yangi tarixini tizimli, haqqoniy va xolis tarzda o'rganishni tashkil etish, yangi avlod ilmiy va o'quv-uslubiy adabiyotlarni yaratish hamda mamlakatimizning dunyodagi o'rni va rolini ko'rsatishga qaratilgan qator vazifalar qo'yilgan. Mazkur hujjatda ko'rsatilgan vazifalarni bir-birini to'ldiruvchi ikki yo'l orqali ro'yobga chiqarish lozim. Birinchi yo'l – yangi avlod ilmiy va o'quv adabiyotlarini yaratish. Ikkinchi yo'l – mavjud bilimlarni yoshlarga targ'ib etish va o'qitish.

O'zbekistonning eng yangi tarixi haqida so'z yuritilganda, biz uchun, avvalo, mamlakatimizning 1991-yildan keyin bosib o'tgan tarixiy yo'li mohiyati va mazmunini anglab yetish muhimdir. Bu jarayon qanday borganligini, mamlakatimiz mustaqillik arafasida va uning dastlabki yillarida qanday muammolarga duch kelganini tushunib yetish muhim.

O'zbek jamiyatida qadimgi davrlardan beri ayrim demokratiya unsurlari: o'zini o'zi boshqarishning jamoa shakli, mahalla yig'inlari, oqsoqollar kengashlari va xalq diplomatiyasi mavjud edi. Biroq hozirgi kunda ushbu institutlar tomonidan an'anaviy funksiyalar bajarilishining o'zi bilan qanoatlanib bo'lmaydi. Biz ularning faoliyatini hozirgi davr talablariga mos yangi mazmun bilan to'ldirishimiz maqsadga muvofiqdir. Rivojlangan demokratik davlatlarda siyosiy partiyalar fuqarolik jamiyatining eng muhim institutlaridan birini tashkil etadi. Mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimov fuqarolarning davlat va jamiyatni boshqarishda keng ishtirok etishini ta'minlovchi siyosiy institutlarning xilma-xilligiga asoslangan yangi demokratik tizim negizlarini shakllantirish zarurligiga alohida e'tibor qaratgan.

Sobiq tuzum davrida davlat va yakkapartiyaviylik tizimi shaxs ustidan yalpi hukmronligini o'rnatgan edi. Fuqaroning huquqiy himoyalalmagani, boshqaruvning ma'muriy-buyruqbozlik usullari, har qanday muqobil fikrlashning tazyiq ostiga olinishi ko'p odamlarda chorasizlik tuyg'usini uyg'otib, real hayotdan uzoqlashish istagini oshirdi. "Siyosiy autsayderlar" deb ataluvchi kishilar sonining o'sishi, jamiyatda ijtimoiy pessimizm va boqimandalikning kuchayishiga sabab bo'ldi.

O'zbekistonning eng yangi tarixini o'rganishdagi bosh maqsad jamiyatni ijtimoiy-iqtisodiy isloh qilishdagi o'zbek modelining konseptual asoslarini idrok etish, davlatimizning global va mintaqaviy integratsiya jarayonlarida ishtiroki bilan bog'liq masalalarning to'g'ri va haqqoniy tahlilini



xalqimiz va kelajak avlodga yetkazishdan iborat burchidir. O‘zbekiston tarixini tadqiq etishda tarixchi olimlarining hissasi benihoya katta. O‘zbekiston tarixchi olimlari bu borada mamlakatimiz milliy davlatchiligining vujudga kelishi va taraqqiy topishining eng yangi tarixini o‘rganish, ilmiy, ilmiy-ommabop, o‘quv-metodik, ma‘rifiy adabiyotlarni tayyorlash va chop etish borasidagi yetakchi ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug‘ullanib kelmoqdalar. O‘zbekistonning eng yangi tarixini o‘rganish va uni o‘qitishning dolzarb muammolari bo‘yicha keng munozaralarning zaruratini chuqur anglagan holda olimlar, pedagog xodimlar va maorifning boshqa vakillarini tarix ilmi va fani masalalarini keng ommaga yetkazish hamda matbuotda faol muhokama qilish zarur. Jamiyatimiz, ayniqsa, yosh avlod ona Vatanimizning yaqin o‘tmishini tushunishga, murakkab, jo‘shqin va jadal sur‘atlar bilan davom etayotgan mamlakatimiz mustaqilligining tarix solnomasini tizimli o‘rganishga, uni to‘laqonli anglab yetishga katta ehtiyoj sezmoqda. Mazkur sharafli ijtimoiy vazifani amalga oshirish esa o‘zbek tarixchilarining ilmiy va fuqarolik burchidir. Xulosa qilib aytish mumkinki, o‘z o‘tmishini, ajdodlari tarixini yaxshi bilgan insonning irodasi kuchli bo‘ladi, uni har xil aqidalar girdobiga tushishdan saqlaydi. O‘tmishni bilgan, tarix saboqlarini anglab yetgan inson hozirgi zamoni yaxshi tushunadi, kelajakni to‘g‘ri tasavvur etadi. Muxtasar aytganda, O‘zbekiston tarixini o‘rganish o‘quvchilarda xalqning o‘tmishi, hozirgi zamoni va kelajagi yagona tarixiy jarayon degan tushunchani shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.A.Karimov. Tarixiy Xotirasiz kelajak yo‘q.
2. Luiza Iskandariy, Abdulhamid Ismoilov. Turkiston legioni: Tarixning o‘qilmagan varaqlari.
3. X.Yo‘ldoshev. Ajdodlar haqi – avlodlar burchi.
4. Internet saytlari



TARIX FANINI O'QITISHNING AHAMIYATI, UNI O'QITISHDA MUAMMO VA YECHIMLAR

Davlatyor Babajanov Muxammedsharibboy o'g'li
Xorazm viloyati Urganch tumani 43-son umumta'lim
maktab tarix fani o'qituvchisi
Telefon: +998 94 2399424; +998 33 2399424

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktablarda tarix fanini o'qitishning ahamiyati, tarix fani darsliklaridagi kamchiliklar va ularni hal etish bo'yicha so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: tarix, darslik, maktab, o'quvchi, tarixiy joy, xarita, sayohat, sana.

Qadimdan eng ulug' dargoh hisoblanmish maktabni ezgulik ostonasi, bilim va tafakkur kosho-nasi, kelajak poydevori deydilar. Darhaqiqat, bugun maktab quchog'ida egallangan puxta bilim, ertangi tinch va farovon hayotimizning mazmunini belgilaydi. Farzandlarimiz mustahkam bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari uchun, albatta, ularni kichik yoshdanoq har bir fanga qiziqtirish zarur. Bunda o'qituvchining mahorati nihoyatda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabda o'quvchilarga tarix fanini o'qitishda tarixiy obidalarining o'rni, ma'naviy meros va diniy qadriyatlarni chuqur tahlil qilib berish juda muhimdir. Ularga ajdodlarimizdan qolgan ma'naviy meros millatimizning nafaqat o'tmishi, shuning bilan birga, istiqboli uchun ham kuch, fidoyilik va ilhom manbayidir.

Vatanimiz nafaqat sharq, balki umumjahon sivilizatsiya beshiklaridan biri bo'lganligini butun jahon tan olgan. Bu qadimiy va tabarruk tuproqdan buyuk allomalar, olim-u ulamolar, siyosatchi-lar, sarkardalar yetishib chiqqanligidan faxrlanish bilan birga, ularga munosib avodlarni tarbi-yalash biz o'qituvchilarning muqaddas burchidir. Bunda "Tarix" fanini o'qitish hamma davrlarda muhim hisoblangan. Bu fanni o'qitishda tarixiy manzaralar, joylar va obidalar eng ososiy manba hisoblanadi.

Tarix – hozir va o'tmish, kecha va bugun, o'tgan zamon va kelajak haqidagi fan. Uning fan sifa-tida yaratilishi va o'qitilishi qadimgi ming yilliklarga borib taqaladi. Qadimgi davrlardan to hozir-gi kungacha rivojlangan va rivojlanayotgan davatlarning barchasidagi maktablarda ta'lim-tarbiya va yoshlarga zamon ruhida bilim berish dolzarb hisoblangan.

Mustaqillikdan so'ng yurtimizda maktablarni zamon ruhida qurish va ularni jihozlash ishlari amalga oshirildi. Ayni damda oliy o'quv yurtlariga kirish imtixonlariga majburiy tarzda O'zbekis-ton tarixi fanining qo'shib qo'yilishi fan o'qituvchilaridan katta ma'suliyatni talab qiladi. Shunday ekan fanni yanada chuqurroq o'qitish kerak albatta. Lekin ish bor joyda kamchilik bo'lishi aniq. Tarix fanini o'qitishda ham bir qancha kamchiliklar bor bo'lib, jumladan: tarixiy xaritalarning barcha maktablarda yetishmasligi; tarixiy joylarga o'quv sayohatlarga olib borilmasligi; tarixiy sanalarning o'quvchi yoshiga nisbatan darsliklarda ko'p berilishi va boshqalar. Bu kamchiliklar va ularni bartaraf qilishning ba'zi usullarini ko'rib chiqamiz.

Birinchidan, maktablarga borilganda tarix fani o'qituvchilarining asosiy ko'rgazmasi bu - xari-ta. Tarix fanini xaritalarsiz o'qitish yoki tushunish juda mushkul. Xozirda maktablarda siyosiy va tabiiy xaritalar bor. Ular hozirgi davr va davlatlarni aks ettirgan. Tarix fani – bu o'tmish fan. Dars-liklarda berilgan xaritalar juda kichik. Ularni kattalashtirgan sari sifat darajasi buziladi. Maktblar-ga darsliklardagi xaritalarni kattaroq qilib, o'sha davr voqealari va chegaralarini tushirib berishsa fanni o'qitish yanada osonroq va tushunarli bo'lar edi.

Ikkinchidan, o'quvchilarga biror tarixiy joy haqida tushuntirilganda ulardan bu joy hozirda qa-yerda joylashganligi, uning tarixiy shakllanishi aytib o'tiladi. O'quvchilardan kimlar bu joy haqi-da bilishi yoki borib ko'rganlar borligi so'raladi. Lekin mamlakatimizning chekka tumanlaridagi ko'p maktab o'quvchilari o'zlari yashayotgan viloyatdagi tarixiy maskanlardan boshqa joylarni ko'rmagan. Ular Samarqand, Buxoro, Xiva kabi joylarni faqat darsliklarda rasmlarini ko'radilar xolos. Slayd va videorolik orqali ham ko'z bilan ko'rganchalik tasavvur va hissiyot uyg'otish qiyin. Tarixiy joylar ro'yhati shakllantirilib, har bir o'quvchi bu joylarni ko'rishi shart qilib belgi-



lansa va ularga sharoit yaratib berilsa o'quvchilarning tarixga va tarixiy obidalarimizga qarashlari, tuyg'ulari o'zgarar edi.

Uchunchidan, tarix fani darsliklarida sanalar ko'p berilishi o'quvchilar tomonidan ularni tushunish va xotirada olib qolishida qiynalishadi. Darsliklarni chiqarishda mana shu jihatlarni ham e'tiborga olishsa yaxshi bo'lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Internet saytlari.
2. Shaxsiy ish tajribamdan.



О'QUVCHILARDA MADANIY-TARIXIY OBIDALAR TO'G'RISIDAGI TASAVVURLARNI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Omonova Gulsora

Mirzaobod tumani 33- maktabning
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada: O'quvchilarda madaniy-tarixiy obidalar to'g'risidagi tasavvurlarni rivojlantirishda ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mavzusida so'z boradi

Kalit so'zlar: madaniy, tarixiy, farmon, qaror, Oliy Majlis, 7-sinf, Yunesko, Sirdaryo, ta'lim

Madaniy-tarixiy obidalar har bir xalqning milliy qadriyatlarini, moddiy va ma'naviy madaniyatini o'zida mujassam etgan muqaddas joylar sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Inson ongida ma'naviy qarashlarini shakllantirish va rivojlantirishda, uni singdirishda tarixiy –madaniy yodgorliklarning o'zni beqiyos. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining alohida farmon va qarorlarining qabul qilinishi yurtimizdagi madaniy-tarixiy obidalar imkoniyatlaridan yanada kengroq foydalanishni, yoshlar ongida bunday muqaddas qadamjolar to'g'risidagi tasavvurlarni yanada boyitish va rivojlantirishda muhim qadam bo'ldi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyev 2017 yil 22 dekabrda Oliy Majlisga qilgan o'z Murojaatida “Yurtimizda 7 ming 300 dan ortiq madaniy meros obyektlari mavjud va ularning aksariyati YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan. Mamlakatimizning betakror tabiati, go'zal dam olish joylari imkoniyatlaridan foydalanib, yangi turistik y'onalishlar ochish mumkin. Bu sohaga jahon brendlarini faol jalb etgan holda, biz ziyorat turizmiga ham alohida e'tibor qaratishimiz zarur.....” degan edi.

Ayniqsa, so'nggi yillarda tarixiy merosimizni asrab-avaylash, madaniy meros obyektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish, ularni ta'mirlash va obodonlashtirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, Sirdaryo viloyati Xovos shaharchasi hududida joylashgan “Xasti buzruk” ziyoratgohi ham ta'mirlanib, obodonlashtirildi. Hozirgi paytda nafaqat yurtdoshlarmiz, balki boshqa davlatlardan ham bu ziyoratgohga sayohat va ziyorat qiluvchilar soni ko'payib bormoqda. Qadimiy Xovostepa yodgorligi olimlar tomonidan hamon o'rganilayotgan yodgorlik hisoblanadi. Yaqin vaqtlargacha Sirdaryo viloyati yaydoq cho'ldan iborat bo'lgan degan tushuncha bor edi. Lekin keying tadqiqotlar bo'yicha olimlar Xovostepaning yoshi 2500 dan kam emas degan ilmiy farazlarni ilgari surmoqdalar. Tadqiqotlarga ko'ra hozirgi Xovos hududlari qadimgi Qang' davlati tarkibida bo'lgan va bu hududdan buyuk ipak yo'ning shimoliy tarmog'ini o'tgan. Ilk o'rta asrlarda esa bu hududda Ustrushona davlati mavjud bo'lgan, shahardan topilgan arxeologik yodgorliklar shaharda savdo-sotiq, hunarmandchilik juda rivojlanganligini tasdiqlaydi. Bugungi kunda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohatlar ta'lim sifatini oshirish, darslarda ta'limning yangi pedagogik texnologiyalaridan unumli foydalanish masalasini qo'yimoqda. Jumladan tarixiy-madaniy obidalar haqida bilimlarni yanada boyitish uchun nazariy va amaliy usullardan foydalanish uning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. “Ekskursiya darsi” deb ataladigan dars orqali o'quvchilarga Sirdaryo viloyati Xovos shaharchasi hududidagi madaniy-tarixiy obyektlarni tahlil qilish, tanishtirish mumkin.

Masalan, 7-sinf O'zbekiston tarixi darsida “Ilk o'rta asrlarda madaniy hayot “mavzusini o'rganish jarayonida ushbu texnologiyadan foydalanib o'tish mumkin. Buning uchun o'qituvchi dastlab mazkur dargoh haqida savollar beradi. Savollar taxminan quyidagicha bo'lishi mumkin.

1. Madaniy-tarixiy obidalar deganda nimani tushunasiz?
2. “Xasti buzruk” ziyoratgohi to'g'risida nimalarni bilasiz?
3. Mazkur dargoh qaysi hududda joylashgan, fuqarolarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi o'zni qanday?
4. O'zbekistonning yana qanday madaniy-tarixiy yodgorliklarini bilasiz? O'qituvchi bu darsda o'quvchilarni xayolan sayohat qilishlari uchun o'sha hudud to'g'risida maktabda ko'rgazma tashkil etishi, ziyoratgoh haqidagi film, suratlar, nodir hujjatlar va boshqa manbalarning foto va kseronusxalaridan foydalanishi mumkin.

Darsning ikkinchi usuli amaliy bo'lib, bunda ziyoratgohga sayohat uyushtirish talab etiladi. Ushbu usul eng samarali bo'lib, dastlab o'quvchilar bu ziyoratgohning paydo bo'lish tarixi bilan, bu muqaddas qadamjo haqidagi xalq qarashlari, afsonalar va rivoyatlar haqida jonli muloqot orqali



bilimga ega bo'ladilar. U yerda saqlanayotgan moddiy manbalar, maqbara va qabrlar hamda boshqa hujjatlar bilan tanishadilar. O'quvchilarda ziyoratgoh haqida nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar shakllantiriladi, ularning dunyoqarash va tafakkuri yuksaladi. Qolaversa, bu boradagi bilimlar o'quvchilarni vatanparvarlik, milliy g'urur va iftixor, ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalaydi, ularda yurt taqdiriga daxldorlik sifatlarini shakllantiradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida darslarni tashkil etishning turli noan'anaviy usullari mavjudki, ular orqali o'quvchilarning ijodiy faolligi oshirish, intilish va tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlash, dars samaradorligini yanada oshirish mumkin. Bunda yakka va guruhlarda ishlash muhim ahamiyat kasb etadi, unga ko'ra darsda bir yoki bir necha muammo yechilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 7-sinf O'zbekiston tarixi darsligi
2. Ziyonet.uz



AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA MA'NAVIY YUKSALISH

Otajonova Yodgora Matchonovna
Xorazm viloyati Shovot tumani
23-maktabning taix fani o'qituvchisi
otajonovayodgora@gmail.com//91-919-34-10

Annotatsiya: Ushbu maqolada bobokalonimiz Amir Temur va uning avlodlari jahon sivilizatsiyasiga ko'rsatgan ta'siri haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ma'naviy tarbiya, yuksak ma'naviyat, jahon sivilizatsiyasi, YUNESKO.

Tezlik bilan o'zgarayotgan dunyo qiyofasini oldindan bashorat qilish mushkul bo'lgan bir davrda, xalqimiz ertangi kunga ishonch bilan intilayotgan, to'g'ri tanlangan taraqqiyot yo'li ilk samaralarini ko'rsatayotgan, yangicha tafakkur, g'ayrat va shijoat bilan yangi avlod vakillari maydonga kirib kelayotgan O'zbekiston zaminida mustaqillikni mustahkamlash, barqaror taraqqiyotni ta'minlash, tinchlik va barqarorlikni asrab-avaylashda ma'naviy tarbiyaning ahamiyati yanada kuchaymoqda.

1-prezidentimiz Islom Karimovning "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch" asarida "...insonning yuksalishida ma'naviyat olamining qanday ta'sir va ahamiyatga ega ekani, shuningdek, ma'naviyatga qarshi qaratilgan xurujlarning real xavfi haqida atroflicha fikr yuritish, xalqimiz yangi hayot, yangi jamiyat asoslarini qurayotgan hozirgi murakkab va tahlikali zamonda odamlarni bunday xatarlardan ogoh etish, el-yurtimiz, keng jamoatchilik e'tiborini bu masalalarga yana bir bor qaratish, kelajak avlodlarimizni ma'naviy sog'lom va barkamol etib tarbiyalash bilan bog'liq" maqsad va vazifalar o'z ifodasini topgan.

Shu o'rinda buyuk bobolarimizning ma'naviy olami xususida fikr yuritganda,

Sohibqiron Amir Temur haqida alohida to'xtalishimiz tabiiydir. Chunki tengsiz azm-u shijoat, mardlik va donishmandlik ramzi bo'lgan bu mumtoz siymo buyuk saltanat barpo etib, davlatchilik borasida o'zidan ham amaliy, ham nazariy meros qoldirdi, ilm-u fan, madaniyat, bunyodkorlik, din va ma'naviyat rivojiga keng yo'l ochdi. Buyuk amir va sarkarda Amir Temurning shaxsiyati, tarixi, harbiy salohiyati, xalqlar va davlatlar o'rtasida tutgan o'rni, diplomatik aloqalar, munosabatlarni joriy etishdagi faolligi to'g'risida juda ko'plab tarixiy, badiiy, ilmiy asarlar, risolalar, publitsistik maqolalar yozilgan. Shubhasizki, A. Temur haqida yozilgan katta asar yoki kichik maqola bo'lsin, har birida dahoning shaxsiyatiga Iskandar Zulqarnayn, Yuliy Sezar, Xorun ar-rashid, Ma'mun singari tarixda o'chmas iz qoldirgan yirik davlat arbobi, mohir sarkarda, ilm-fan, madaniyat homiysi sifatida baho beriladi, shu nuqtai nazardan shaxsiy fikrlar bildiriladi. Chunki buyuk dahomiz A. Temurning jahon sivilizatsiyasi rivojida tutgan o'rni va roli beqiyosdir.

Buyuk bobokalonimiz Amir Temur shunday degan: "Tajribamda ko'rilgankim, azmi qat'iy, tadbirkor, hushyor, mard va shijoatli bir kishi mingta tadbirsiz, loqayd kishidan yaxshiroqdir". Amir Temur bobomizning bunday chuqur ma'noli hikmatlari xalqimizda qadimdan mavjud bo'lgan "Bilagi zo'r birni, bilimi zo'r mingni yiqar" degan maqolga g'oyat hamohang bo'lib, insonni doimo aql-idrok, adolat va yuksak ma'naviyat asosida yashashga da'vat etishi bilan e'tiborlidir.

Buyuk bobokalonimiz avlodlaridan bo'lgan uning nabirasi, Benazir alloma Mirzo Ulug'bekning o'rta asrlar sharoitida namoyon etgan ilmiy jasorati bugungi kun olimlarini ham hayratga solmasdan qo'ymaydi. Taqdir bu ulug'zotning zimmasiga behad ulkan va mashaqqatli vazifalarni yukladi. Buyuk sarkarda Amir Temur bunyod etgan saltanatning vorisi bo'lishdek o'ta mas'uliyatli vazifa aynan unga nasib etdi.

Mirzo Ulug'bekning yozgan asarlari jahon ilm-fan i ravnaqiga bemisl hissa bo'lib qo'shilgan. U tuzgan "Ziji Ko'ragoniy" jadvali o'rta asrlarda lotin tiliga tarjima qilingan va Yevropa olimlari orasida keng tarqalgan.

...1996-yil Parijda YUNESKO ning o'sha paytdagi Bosh kotibi Federiko Mayor janoblari bilan bo'lgan bir suhbat yodimga tushadi. O'shanda janob Federiko Mayor Ulug'bekning ilmiy merosini yuksak baholab, uning yulduzlar harakatiga oid hisob-kitoblari bugungi kunda kompyuter yordamida tekshirib ko'rilganda atiga bir necha daqiqaga farq qilishi aniqlandi, degan gapni aytib qoldi. Shunda men unga javoban, yo'q, janob Federiko Mayor, Ulug'bek xato qilgan bo'lishi mumkin emas, balki kompyuterlar xato qilgan bo'lishi mumkin, degan edim. Garchi bu gap do'stona lutf tariqasida aytilgan bo'lsa-da, o'ylaymanki, uning zaminida chuqur haqiqat mujassam.



Xulosa qilib aytganda, A. Temur milliy g'urur, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi oliyjanob fazilatlar bilan qurollangan buyuk davlat arbobi edi. Mojar olimi Xerman Vamberi ta'kidlaganidek, O'rta Osiyoda asl turklik davri A. Temurdan boshlangan. U turklarning mo'g'ul-xitoy dunyosining ustidan g'alabasini mujassam etib, milliy davlatga asos solgan, mamlakatning rasmiy tili esa turk(o'zbek) tili edi.

Buyuk A. Temurning siyosiy faoliyati nafaqat davlatchilik tarixini boyitishda, shu bilan birga, hozirgi sharoitda milliy davlatchiligimizni mustahkamlashda ham amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Buyuk sohibqiron A. Temurni nafaqat O'rta Osiyo, balki butun jahon tan oldi. Chunki u faqat O'rta Osiyo uchungina emas, balki dunyoning boshqa xalqlari uchun ham buyuk xizmatlar qildi. A. Temur tomonidan markazlashgan davlatning tuzilishi, feodal tarqoqlikning tugatilishi, mamlakatda tinchlik va osoyishtalikning o'rnatilishi O'rta Osiyo xalqlarining ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti yo'lida ijobiy rol o'ynadi.

Sohibqiron Amir Temur bobomiz o'z davrida qilgan ishlari bilan davlatchilik, ilm-u fan, madaniyat, bunyodkorlik, ma'rifat va ma'naviyat rivojiga keng yo'l ochdi va *millatimiz faxriga* aylandi. Amir Temur bobomiz faoliyati jahon sivilizatsiyasiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Amir Temur bobomiz va temuriylar tarixiy merosi bizga buyuk ibrat va to'g'ri yo'lni ko'rsatadigan mayoq vaifasini o'tab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I. Karimov "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch", Toshkent-2008-yil.
2. "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch" asarini o'rganish bo'yicha qo'l-ma, T-2012
3. I. Karimov "O'zbekiston ma'naviy yuksalish yo'lida", Toshkent-1998-yil.



ТАРИХ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЯНГИЧА ЁНДАШУВЛАР

Омонов А.С.

Мирзаобод тумани 33- мактабнинг
тарих фани ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада умумтаълим мактабларида тарих фанини ўқитишнинг замонавийлаштириш жараёнларига мос келадиган инновацион усуллари қўллаш муаммолари зикр этилган. Тарих фанини ўқитишнинг интерфаол усулларидан фойдаланиш ва ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этиш бўйича услубий тавсиялар тақдим этилган.

Калит сўзлар: тарих, компетенция, компетенцияга асосланган ёндашув, вазиятни ўрганиш усули, тадқиқот усули, модернизация, интерфаол усуллар.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон Фармонида мактаб таълими тизимини битирувчилари ташаббускорлик, ҳаракатчанлик ва конструктивлик каби фазилатларга эга бўлиши белгиланган.

Дарҳақиқат, ҳаёт давомида ўз-ўзини ўқитиш истаги, мустақил қарор қабул қилиш қобилияти ва энг янги технологияларни амалиётда қўллаш зарурлигини англаш замон талабидир. Ўқувчилар томонидан янги аср малакаларини эгаллаш жараёни, фақатгина, ёшларнинг фаол мустақил фаолияти, шу жумладан, ахборот билан ишлаш компетенциясини эгаллаши ва ўзларининг ахборот оқимини яратиш шарти билан муваффақиятга эришиш мумкин.

Маҳаллий ва хорижий илмий доираларда умумтаълим босқичида тарих фанини ўқитишнинг янги ёндашувларини қўллаш муаммолари бир неча бор мунозаралар ва мунозаралар мавзусига айланди. Замонавий рус тадқиқот-чилари тарихни ўқитишнинг янги мазмуни ва методологиясини излаш замонавий ўқитиш технологияларига ўтишни англатади, деб баҳолаб, ўқитиш жараёнида ўқувчилар томонидан яратилган тарихий тасвирларнинг когнитив аҳамиятига эга, бу эса, ўзига хос тарихий тасвирлар ва тасвирлар тарихий тушунчаларни шакллантириш учун асос бўлиб, ўтмиш расмлари ва расмларининг мазмуни қанчалик кенг ва бой бўлса, ушбу тушунчалар янада мазмунли ва барқарор бўлишини таъкидладилар

Бизнинг фикримизча, тарихни ўқитишнинг қизиқарли ёндашувлари «табиий фанларнинг тушунчалари, тамойиллари ва фикрлаш тизимидан бевосита фойдаланиш» таклифларини ўз ичига олади. Худди шу турдаги алоҳида ҳодисаларни ўрганишга эмас, балки «фавқуллода, муҳим воқеалар ва ҳодисаларни ўрганишга» қаратилган. Зеро, тарих фанини ўрганиш натижаси нафақат мустаҳкам билим, балки ўтмишдаги воқеаларни тушунтириш ва жамият ривожига объектив ва субъектив омилларни ҳисобга олган ҳолда сабаб-оқибат муносабатларини ўрнатиш қобилиятига эга бўлиши кераклиги, шунингдек, ўзларининг баҳс-мунозаралари қобилияти бўлиши муҳимдир.

Ушбу мақолада кўриб чиқилган муаммолар бўйича адабиётларни ўрганиш қуйидаги хулосага келишга имкон берди: ҳозирги кунгача замонавий таълимда тарих фанини ўқитиш учун инновацион усуллари жорий этишнинг кўплаб амалий муаммолари тадқиқотчилар диққат марказидан четда қолган. Турли тарихий можароларни кўриб чиқиш асносида, ўтмишдан олинган маълумотларни қабул қилиш, таҳлил қилиш ва умумлаштириш учун энг муҳим кўникмалар ривожлантирилади, ўқувчиларга ахборот оқимини кўпайтириш ва тарқатиш имкониятини берадиган интеллектуал зўриқиш яратилади.

Бизнинг фикримизча, ўқув ишининг муаммоли ва ўйноқи шакллари истиқболли бўлиб, синфда илмий полемикани ўқитувчининг обрўси ва босимсиз эркин тарзда олиб борилишини ташкил этиш учун имконият яратади. Мунозарада тарихий фактлар, воқеалар, жараёнлар ва ҳодисаларни ижодий тушуниш ўтмишни йўқолган тарихий алтернативлар нуқтаи назаридан кўриб чиқишда маълумотни танқидий баҳолаш ва мураккаб муаммоли муаммоларни ҳал қилиш билан бирлаштирилади. Худди шу тамойилни ўқувчиларга замонавийлик воқелигини тушуниш учун бериш, тафаккур жараёнида тарихий



изланишларнинг прогностик функциясини янада кучайтиради. Масалан, 7-синф Ўзбекистон тарихи дарсларида Чингизхон босқини ёки Амир Темур лавлати ҳақидаги мавзуларни ўтишда»Чингизхон” ёки “Амир Темур”- қонли золимми ёки таниқли сиёсатчи?» биз тарихий белгилар синовларини стимуляция қилиш усулидан фойдаланамиз.

Ўқувчилар олдиндан дарс режасини, адабиётлар рўйхатини олдиндан олишади, ҳимоя ёки айблов позициясини аниқлаб олишади. Берилган режа бўйича асосий саволлар ўқитувчи билан маслаҳатлашади. Бизнинг фикримизча, бўлажак мунозарани олдиндан йўналтириш амалий эмас, чунки дарснинг ушбу шакли ўқувчиларнинг мустақил ижодий ишларини ўз ичига олади, улар тарихий билим ва фактлардан фойдаланиш, уларга баҳо бериш, ўз фикрларини ифода этиш ва қўллаб-қувватлаш қобилиятини намоён этадилар.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. 7-синф Ўзбекистон тарихи дарслиги
2. Ziyonet.uz



TURKISTON DAVRI MATBUOTI TARIXI. JADID MATBUOTCHILIGI.

Adizova Mahliyo

Navoiy viloyat Qiziltepa tumani
21 –umumiy o'rta ta'lim maktabi
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Matbuot jadidchilik g'oyalarining tarqalishi va milliy uyg'onish harakatining vujudga kelishida g'oyat katta ahamiyatga molik bo'ldi. Turkiston matbuot tarixi vatanimizning yaqin o'tmishidagi ma'rifat va jaholat, ozodlik va yovuzlik, jaholat va qabohat kurashlari tarixi ko'zgasidir. U O'zbekiston yangi tarixining uzviy sahifasi bo'lib qoldi.

Kalit so'zlar. “Shuhrat”, “Osiyo”, “Turkiston viloyatining gazetasi”, “Xurshid” gazetasi, din, millat, Ivan Geyer, “Taraqqiy”.

1905 yildan keyin chiqa boshlagan jadid gazetalarining qaldirg'ochi “Taraqqiy” edi. Bu gazeta 1905 yilda e'tiboran chiqa boshlagan, ammo mushtariysizligi orqasida to'xtagan Ivan Geyerning gazetasi o'rniga haftada ikki marta chop etilgan. Ulamolarning xalq o'rtasidagi obro' - e'tiborini tushirishga harakat qilgan, din, millat, vatan nomidan aytilgan fikrlari bilan yoshlarni milliy ozodlik va milliy madaniyat uchun kurashga chaqirgan bu gazeta tez fursatda shuhrat topdi va shu sababdan tez orada yopildi. 1906 yil sentyabrdan boshlab “Taraqqiy” ning doimiy mualliflaridan biri Munavvarqori “Xurshid” gazetasini nashr eta boshladi. Haftada bir marta chiqadigan bu “Ilmiy, siyosiy, adabiy, maishiy”, “Jaridayi islomiya” islom dinini targ'ib qilish bilan birga “Turkiston viloyatining gazetasi” ga qarshi kurashib, uning “buzuq harakati” ni (Avloniy) ommaga tushuntirib bordi. Xuddi shu vaqtda “Shuhrat”, “Osiyo” gazetalar ham faoliyat ko'rsatdilar. Jadidlar millatning boshqalar tomonidan “yutilishi” ning asosiy sababini ilmsizlikda ko'rdilar. Shuning uchun ham ular yangi usuldagi maktab uchun kurash shiori ustiga Rusiya, Misr va Turkiyaga qadar talabalar yuborish masalasini o'rta ta'limga tashlaydi. Davlat va hukumat ishlariga kadrlar yetkazish uchun Rusiyaga, diniy ilmlarni egallab kelish uchun esa, Misrga talabalar yuborish masalasi ular og'zidan matbuot sahifalariga ko'chdi. 1912 yildan boshlab jadidchilik harakati butun o'lka bo'ylab qanot yozadi. Xalqni ma'rifatli va madaniyatli qilish orqali, milliy ozodlikka olib chiqish masalasi esa Samarqand, Buxoro, Qo'qon kabi shaharlarni ham o'zining ta'sir doirasiga tortadi. 1913 yildan boshlab bu shaharlarda “Samarqand”, “Turon”, “Buxoroi sharif”, “Sadoi Farg'ona”, Toshkentda esa “Sadoi Turkiston” gazetalar chiqa boshlaydi. Behbudiy asos solgan “Samarqand” gazetasi, masalan, mahalliy savdogarlarni tijorat ilmini bilmaslikda, rus-tuzem maktablarida o'qigan musulmonlarni esa millat qayg'usidan uzoqlikda ayblab, mushtariylarni boyish ilmini egallashga chaqiradi. U, umuman xalqning chor amaldorlari “poshnasi tagida” qolganligining sabablarini ilmsizlikdan, iste'dodsizlikdan ko'rib, yozadi: “Biz Rusiya tavbaasi va grajdanimiz, ruslar ila baravar huquq, madaniyat va mulkiyaga molikmiz. Ammo iste'dodligimizga taassuf qilurmiz. Bank va savodxonalar, sud mahkamalari, notarius, temir yo'l, xullas, zamonning paydo qilgan har bir yangi narsalariga muhtoj bo'lsak, avvalgi qadamda ruscha bilmoq lozim kelur...” Behbudiy boshliq jadidlar yuqorida tilga olingan nashrlar, shuningdek, “Al-Isloh” jurnali orqali vatandoshlarini ruslar bilan teng huquqli bo'lish uchun ilm olishga, rus tilini o'zlashtirishga chaqirdilar. Turkiston jadidlari Rusiya Qrim tatarlari bilan yaqin aloqa o'rnatib, o'zlarining ma'rifiy dasturlarini matbuot orqali amalga oshirishga katta kuch sarflaydilar. Ularning sa'y - harakatlari bilan shu yillari publitsistika ayniqsa, o'sdi. Birgina Behbudiyning o'zi turli mavzulardagi 300 dan ziyod maqola e'lon qildi. Mirmuhsin Shermuhammedov esa 1914 yilning o'zidayoq matbuotda yuzga yaqin maqola bilan chiqdi. Agar bu ro'yxatga Muna vvarqori, Avloniy, Cho'lpon, Hamza va boshqa jadid jurnalistlarining nomlarini kiritsak, o'ninchi yillarda o'zbek publitsistikasi shakllanibgina qolmay, balki jamiyatning ijtimoiy hayotiga katta ta'sir o'tkazgani ham ravshanlashadi. Jadid publitsistikasining mavzu doirasi bag'oyat kengdir. Agar “Xurshid” gazetasini varaqlasak, unda “Yaponiyada islom”, “Turkiyada yangi maktab va madrasa”, “Peterburgda ijtimoiy musulmin” singari islom dinining dunyo bo'ylab tomir otayotgani haqidagi maqolalarga duch kelamiz. Bu maqolalarning maqsad-mohiyati tushunarli bo'lishi uchun Fansurullobek Xudoyorovning “Jaridayi Islomiya” ning ikkinchi soniga yozgan maqolasiga nazar tashlash lozim. Muallif “Xurshid” gazetasi to'g'risida so'zlab bunday yozgan: “Dunyodagi musulmonlarni bir-biri bilan tanishtirib turadi, yangi maktab va madrasa islohi yo'lida urinadi



va ularga rahbarlik qiladi. Bu – “Xurshid”, kitoblarni isloh qilaylik, ittifoq tuzaylik, butun turk millatlarining tillarini birlashtiraylik, shariat yo’lidan chiqmaylik”. “Xurshid” mushtariylarni boshqa xorijiy mamlakatlardagi musulmon xalqlari hayoti bilan tanishtirar ekan, bu xalqlar bilan yaqinlashish va kelajakda har qanday kishanlarni yakson qilishga qodir do’stlikni barpo etish g’oyasini olg’a surdi. Umuman, jadidchilikning peshqadam arboblari “Tavahhudiya lisoniya” tarafdorlari bo’lib, ular turkiy tillarni birlashtirish g’oyasini o’z maqolalarida izchil ravishda tashviq qildilar. O’zbek jadidchilik harakatining ikki rahbari- Behbudiy va Munavvarqori bir-birlaridan bexabar holda “Haq olinur, berilmas!” degan shor bilan chiqib, xalqni bo’lajak muxtor Turkiston jumhuriyatini barpo etishga tayyorlab bordilar. Behbudiy “Yoshlarga murojaat”ida “Din va millatga xizmat ilm va aqcha bilan bo’lur”, deb ochiqdan-ochiq aytdi va shundan keyingina vatandoshlarini boyishga undaganligining sabablari ma’lum bo’ldi. Avloniy “Jaholot” va “Safohat balosi”, Hamza “Faqirlik nimadan hosil o’lur”, Mirmuhsin Shermuhammedov “Buxoro mikroblari” singari maqolalarida xalqning ruhiy va aqliy salohiyatini bo’g’ib kelgan milliy muhitdagi illatlarni qoralaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati.

1. “Turkiston matbuoti tarixi” (1870-1917 yillar). Tuzuvchi: Nazira Abdumajidovna Abdua zizova. “Akademiya” nashriyoti. Toshkent 2010 y
2. Begali Qosimov “Milliy uyg’onish” Toshkent. Ma’naviyat. 2002 y.
3. www.ziyouz.com



О‘QUV JARAYONIDA ILG‘OR PEDOGOGIK TEXNOLOGIYALARNING (IPT) O‘RNI

Hamidova Feruza Rajabovna,
Narzullayeva Shaxlo Salimovna
Navoiy shahar 9-umumta’lim maktab
Tarix fani o‘qituvchilari

Ta’lim-tarbiya faoliyatining mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o‘tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashmoqda. Hozirda inson faoliyatdan ko‘zda tutilgan maqsadlarni to‘liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, ya’ni “texnologiya” ga aylanib bormoqda. Shu asosda ta’limtarbiya sohasida so‘ngni davrda pedagogik texnologiya amal qila boshladi.

IPT usullarini qo‘llash natijasida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o‘z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog‘lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko‘nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi. Darslarni o‘tishda bugungi kundagi o‘quvchilarning qiziqishi, orzulari, imkoniyatlariga katta e’tibor berish lozim. Buning uchun birinchi navbatda o‘qituvchining o‘zi ham mohir ustoz bo‘la olishi kerak. Shundagina o‘quvchilarning qalbiga yo‘l topa olsa bo‘ladi. Bu esa o‘quvchilarni o‘qitish va tarbiyalashda pedagogning yoshlar va hamkasabalar o‘rtasida hurmatini oshiradi, xalq oldidagi mas’uliyatini, bo‘yniga olgan vazifasini bajarishi uchun katta imkoniyatlar eshigini ochadi. Lekin bu yo‘ldan borishda pedagog nihoyatda ehtiyotkor bo‘lishi lozim. Darsni o‘tishda o‘qituvchi quyidagilarga e’tibor berishi lozim.

- Avvalo har bir darsga ijodiy yondashish zarur. Xususan, mashg‘ulotlarda bahs va munozaralarga mamlakatimiz taraqqiyotiga oid dalillar, xalqimizning tarixi, bugungi kuni, davlatimizning olib borayotgan ichki va tashqi siyosati, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanib, oddiy, hayotdan olingan qiziqarli misollardan foydalanish ijobiy natija beradi.

- Dars – mashg‘ulotlarida mavjud muammolar ham atroficha va ishonarli tahlil etilishi lozim. Har bir o‘quvchi bunday muammolarning sababini aniq bilib olishiga, jamiyatimiz ularni qadamba – qadam hal etishi xususida o‘zi to‘g‘ri xulosa chiqarib, kelajakka ishonch ko‘zi bilan qarashiga erishish ta’lim tizimi xodimlari oldidagi muhim vazifalardandir. O‘quvchilar bugungi o‘tish davriga xos qiyinchiliklarning ildizlarini, eski tuzumga xos boqimandalik kayfiyatidan qutilishning oson kechmayotganligini, bundan xolos bo‘lish uchun odamlardagi ong va tafakkur o‘zgarishiga, ularda o‘z imkoniyatlariga bog‘liq ekanligini chuqur idrok etishlari lozim.

- Darslarda Vatanimizning boy tarixiy merosiga murojaat qilish orqali mavzularning mohiyatini tushuntirish zarur.

- Darslarni o‘tishda o‘ta ilmiy yondashish, meyordan ortiq mutloqlashtirish yoki soddalashtirishga, “nasihatgo‘ylikka” berilib ketishdan saqlanish kerak. Bu esa har bir muallimdan hayotni teran bilishi, yutuq va muammolarni xolisona tahlil qilishni talab etadi. Yutuq va muammolarni o‘rganib, o‘quvchilarning o‘zini ularga javob topishga qiziqtirish, ularning muhokomalarida erkin ishtirok etishini ta’minlash kerak.

- Darslarda fikrlar xilma-xilligini erkinlashtirish jarayonlari demokratik hayot tarzining tarkibiy qismi ekanligini, shu bilan birga erkinlikning haqiqiy mohiyati uning ma’naviy chegaralari bilan belgilanishi o‘quvchilar ongiga yetkazishga alohida e’tibor berishi zarur. Bu sohada eskicha tashviqot va targ‘ibot tamoyillarini qo‘llash, sayoz fikr va siyqasi chiqan misollardan foydalanish yo‘lidan mutlaqo voz kechish lozim.

IPT – ta’lim jarayonida o‘quvchilarning o‘zaro faolligini oshirish orqali o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirishini faollashtirishga va shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. IPT metodlarini qo‘llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga katta guruh, sinf jamoasi bo‘lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo‘lib, ular ta’lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o‘ziga xos ahamiyatga ega. quyida keltirilgan metod barcha fanlarda qo‘llanilsa ta’lim samaradorligini oshirishga ko‘mak beradi.

“Tushunchalar tahlili” metodi

Metodning mohiyati. Ushbu metod o‘tilgan (chorak, semestr, yoki o‘quv yili tugagach) o‘quv predmeti yoki bo‘limning barcha mavzularini o‘quvchilar tomonidan yodga olish, biror mavzu



bo'yicha o'qituvchi tomonidan berilgan tushunchalarga mustaqil ravishda izoh berishga, shu orqali o'z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish va o'qituvchi tomonidan qisqa vaqt ichida barcha o'quvchilarni baholay olishga yo'naltirilgan.

Metodning maqsadi. O'quvchilarni mashg'ulotda o'tilgan mavzuni egallaganlik va mavzu bo'yicha tayanch tushunchalarni o'zlashtirib olinganlik darajasini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o'zlarining bilim darajalarini baholash, yakka va guruhda ishlash, guruhdoshlari fikrini hurmat qilishga va o'z bilimlarini tizimga solishga o'rgatadi.

Metodning qo'llanilishi. O'quv mashg'ulotlarining barcha turlarida, darsning boshlanishida, dars oxirida, bir bo'lim tugaganda o'tilgan mavzuning o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash uchun, o'quvchilarni joriy va oraliq, yakuniy baholash uchun ishlatiladi. Yangi mavzuni boshlashdan oldin o'quvchilarning mavjud bilimlarini tekshirib olishga mo'ljallangan. Ushbu uslubni mashg'ulotning ayrim bosqichlarida yakka, kichik guruhda yoki jamoa shaklida tashkil etish mumkin. Shuningdek uyga vazifa sifatida ham foydalanish mumkin.

Mashg'ulotda foydalaniladigan vositalar. Tarqatma materiallar, tayanch tushunchalar ro'yxati, qalam, ruchka, slayd.

Izoh: reja bo'yicha belgilangan mavzu asosida hamda o'qituvchining qo'ygan maqsadi (tekshirish, mustahkamlash, baholash) ga mos ravishda tayyorlangan tarqatma materiallar guruh o'quvchilari yoki guruhlar soniga qarab mo'ljallanishi kerak.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi.

- o'quvchilar guruhlariga ajratiladi.
- o'quvchilar mashg'ulotni o'tkazishga qo'yilgan talab va qoidalar bilan tanishtiriladi.
- tarqatma materiallar guruh a'zolariga tarqatiladi.
- o'quvchilar yakka tartibda tarqatma materialda berilgan tushunchalar bilan tanishib, ularning izohini yozadilar.

- belgilangan vaqt tugagach, o'qituvchi tarqatma materialda berilgan tushunchalarni o'qiydi, ishtirokchilar javoblarini eshitadi va ekranda slayd orqali to'g'ri javobni e'lon qilib boradi.

- har bir o'quvchi o'z javobi bilan to'g'ri javob o'rtasidagi farqlarni aniqlaydi, to'g'ri javoblarini belgilaydi, o'z -o'zini tekshiradi, baholaydi.

Xulosa qilib aytganda zamonaviy pedagogik texnologiyadan foydalanib yangi bilimlarni berish, ko'nikmalarni shakllantirish, rivojlantirish, mustahkamlash, bilimlarni takrorlash, amalda qo'llash mashg'ulotlarida, hamda o'quv fanining xususiyatlarini hisobga olgan holda har bir mavzu bo'yicha mashg'ulot uchun eng maqsadga muvofiq bo'lgan IPT metodlarini to'g'ri tanlash nazarda tutiladi. To'g'ri tanlangan metodlarni qo'llash mashg'ulotning qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi.



BUXORO VOHASI TARIXIGA OID ILMIY TADQIQOTLARNING OLIB BORILISHI.

Namozova Nigora Homidovna
Navoiy viloyat Qiziltepa tumani
21 –umumiy o'рта ta'lim maktabi
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Tarixiy va madaniy yodgorliklar xalqimizning ma'naviy qiyofasini shakllantirishda, yosh avlodda vatanparvarlik va milliy iftixor tuyg'ularini tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Shuning uchun ham istiqlol yillarida Respublikamizda tarixiy va madaniy yodgorliklarni muhofaza qilish, ularni tiklash va ulardan foydalanishga katta e'tibor berilmoqda.

Kalit so'zlar. Ark tarixi, Sitorai Moxi Xossa, "Buxoronoma" gazetasi, tarixiy obidalar, arxeologik yodgorliklar, me'morchilik, madaniy yodgorliklar.

Tarixiy obidalar va madaniy yodgorliklarni asrash va qayta tiklash O'zbekistonda davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Bu borada I.A.Karimov quyidagilarni ta'kidlagan edi: "Mustaqilligimizning dastlabki kunlaridan ajdodlarimiz tomonidan ko'p asrlar mobaynida yaratib kelingan g'oyat ulkan, bebaho ma'naviy va madaniy merosni tiklash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan nihoyatda muhim vazifa bo'lib qoldi". Hozirgi kunda Respublikada 7216 ta yodgorlik davlat muhofazasiga olingan bo'lib, shundan 2248 tasi me'morchilik, 1695 tasi arxeologik yodgorliklardir. Respublika hukumati ushbu yodgorliklarni saqlash, ularning ayrimlarini qayta tiklash, tarixiy obidalardan unumli foydalanishga qaratilgan qator chora-tadbirlarni ishlab chiqib, uni qadam-baqadam amalga oshirib kelmoqda. Istiqlol yillarida Respublika hukumati tarixiy va madaniy yodgorliklarni qayta tiklash ishiga katta e'tibor berdi. Bu ishlar asosan davlat byudjeti hisobidan amalga oshirildi. Ayni vaqtda homiylar, xayriya jamg'armalari va "Oltin meros" jamg'armasining imkoniyatlari ishga solindi. Natijada mustaqillik yillarida bu sohaga sarf qilingan mablag'lar yildan-yilga oshib bordi, tarixiy va me'moriy yodgorliklar restavrasiya qilindi va qayta ta'mirlandi. Agar sobiq ittifoq davrida Respublikadagi tarixiy va madaniy yodgorliklarni ta'mirlash va tiklash ishlariga 1989 yilda 10,28 mln rubl ajratilgan bo'lsa, mustaqillikning dastlabki, 1992 yilda respublika byudjetidan ajratilgan mablag'lar hajmi 65,4 mln rublni, 1996 yilda esa 592 mln so'mni tashkil etdi. "Buxoro haqiqati" va "Buxoronoma" gazetasi sahifalarida Buxoro vohasidagi tarixiy yodgorliklar va ularning ta'mirlanish tarixi masalalarga oid maqolalar ham chop etilgan. Gazeta sahifalarida ma'muriy inshoot binolaridan Ark va Sitorai Moxi Xossaga bag'ishlangan O.Jo'rayev, N.Naimov, X.Ahmedov, N.Yo'ldoshev, A.Xalilovlarning maqolalari, shu bilan birga, Buxorodagi muqaddas qadamjoylar, masjid, madrasalar, qadimgi savdo inshootlari va karvonsaroylar xususidagi J.Mirzaahmedov, R.Almayev, A.Mo'minov K.Jumayev, N.Naimov, A.Xalilov, S.Buxoriy, A.Xalimov, Yo.Yusupov va S.Salimovlarning ilmiy maqolalari keng o'rin olgan. Ushbu maqolalarda vohadagi tarixiy yodgorliklar va ularning ta'mirlanish tarixi masalalariga bag'ishlangan. Jumladan, Buxorodagi ma'muriy inshoot binolaridan Ark tarixi to'g'risida N.Naimov, X.Ahmedov, A.Xalilovlar gazeta sahifalaridagi ilmiy maqolalarida yoritib berganlar. Arkning asoschilari Siyovush va Afrosiyob tarixiy shaxslar bo'lganligi N.Yo'ldoshev maqolasida quyidagicha izohlab beriladi: "Siyovush otasi Kaykovus Ahamoniylar sulolasidan bo'lib VI asrda Eronda hukmronlik qilgan. Abu Rayhon Beruniy Siyovushnig o'g'li Kayxusrav Xorazmda hukmron bo'lganligini tarixiy faktlar asosida tasdiqlaydi. Buxoro majusiylari Afrosiyob va Siyovush qabrini muqaddas bilib sajda qilganlar. Buxoro, Samarqand, Xorazm xalqlari qadimgi an'analarni davom ettirib Buxorolik musulmonlar XX asr boshlariga qadar Siyovushni shahid bo'lganlar qatorida, qabrlarini ziyoratgohga aylantirib, Siyovushni vali (madadkor) deb bilganlar". Yuqoridagi dalillardan tashqari Siyovush zamonida yashab kelayotgan mahalliy urf odatlar va an'analar borki uning tarixiy shaxs ekanligidan dalolat beradi. Birinchidan, Buxoro arkinging sharqiy darvozasi Dari Kohfurushon (Somonfurushon) deb atalgan chunki, darvozaning pastidagi maydonchada Buxoro arki paydo bo'lgandan buyon dehqonlar somon, beda va boshqa mol ozuqalarini keltirib sotganlar. Ikkinchi dalil Siyovush shahid bo'lgandan keyin "Dari Kohfurushonda" ko'milgani uchun bu darvoza "Dari Go'riyon" deb atalgan. Qadimgi so'g'd va fors tilida "qabr"-go'r degan manoni bildiradi. Uchinchi dalil Siyovushning xotirasiga bag'ishlab aytiladigan Mug'lar yig'isi



marsiyasi, o'zgargan holda vafot etgan kishining o'lgan kuni, "begoyi juma", "qirq oqshomi" marosimida oymullalar tomonidan marsiya aytish odat tusiga kirib qolgan. To'rtinchi dalil Navro'z kuni ertalab erkakalar tomonidan xo'roz so'yilib, bu an'ana ham o'zgartirilgan holda saqlangan. Navro'zda xo'roz so'yish odat ga aylanib, buni buxoroliklar "Qozon to'ldi" deb ataydilar. Ushbu me'moriy majmuaning qadimiy inshootlardan bo'lishiga qaramay mustaqillik yillarigacha bo'lgan davrda binoning ta'mirlanishiga yetarli darajda e'tibor berilmagan. Sovet hokimiyati yillarida Buxoro Xalq Sovet Respublikasi tomonidan qabul qilingan dastlabki dekretlarning birida Respublika xalq maorif nozirligi huzurida "San'at va tarixiy yodgorliklarni muxofaza etish seksiyasi" tuzilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Naimov. N Buxoro jadidlari. Toshkent 2000
2. Abdurahimova .N.A, Ergashev. F.R Turkistonda chor mustamlaka tizimi. T.: Akademiya. 2002
3. www.ziyouz.com



IJTIMOIY FANLARNI O‘QITISHDA ILG‘OR PEDOGOGIK TEXNOLOGIYA (IPT) METODLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Normurodova Nasiba Izzatullayevna,
Navoiy shahar 8-umumta’lim maktab
Tarix fani o‘qituvchisi

Hozirda ta’lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo‘nalishlardan biri IPT ta’lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o‘qituvchilari dars mashg‘ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar.

Interfaol usullarni qo‘llash natijasida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o‘z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog‘lom muloqot, munozara, bahs olib boorish ko‘nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi.

Darslarni o‘tishda bugungi kundagi o‘quvchilarning qiziqishi, orzulari, imkoniyatlariga katta e’tibor berish lozim. Buning uchun birinchi navbatda o‘qituvchining o‘zi ham siyosatshunos, hamruhshunos, ham hozirjavob, san’atkor, ham mohir ustoz bo‘la olishi kerak. Bu esa o‘quvchilarni o‘qitish va tarbiyalashda pedagogning yoshlar va hamkasabalar o‘rtasida hurmatini oshiradi, xalq oldidagi mas’uliyatini, bo‘yniga olgan vazifasini bajarishi uchun katta imkoniyatlar eshigini ochadi. Darsni o‘tishda pedagog quyidagilarga alohida e’tibor berishi lozim.

- Avvalo har bir darsga ijodiy yondashish zarur. Xususan, mashg‘ulotlarda bahs va munozaralarga mamlakatimiz taraqqiyotiga oid dalillar, xalqimizning tarixi, bugungi kuni, davlatimizning olib borayotgan ichki va tashqi siyosati, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanib, oddiy, hayotdan olingan qiziqarli misollardan foydalanish ijobiy natija beradi.

- O‘quvchi yoshlarning Prezident nutqi va ma’ruzalari, kitoblarida asoslab berilgan ustuvor yo‘nalishlar va tamoyillarni chuqur anglab, o‘zlash tirib olishlariga erishish, ayniqsa muhim. Albatta, yangi vazifalar, maqsad va g‘oyalarni hayotning o‘zi ilgari surishi tabiiy. Shunday ekan, bunday yangilanishlarga yoshlarning o‘zlari tayyor bo‘lishi, uning faol ishtirokchisiga aylanishi lozim.

- Dars – mashg‘ulotlarida mavjud muammolar ham atroflicha va ishonarli tahlil etilishi lozim. Har bir o‘quvchi bunday muammolarning sababini aniq bilib olishiga, jamiyatimiz ularni qadamba – qadam hal etishi xususida o‘zi to‘g‘ri xulosa chiqarib, kelajakka ishonch ko‘zi bilan qarashiga erishish ta’lim tizimi xodimlari oldidagi muhim vazifalardandir. O‘quvchilar bugungi o‘tishda va o‘ziga xos qiyinchiliklarning ildizlarini, eski tuzumga xos boqimandalik kayfiyatidan qutilishning oson kechmayotganligini, bundan xolos bo‘lish uchun odamlardagi ong va tafakkur o‘zgarishiga, ularda o‘z imkoniyatlariga bog‘liq ekanligini chuqur idrok etishlari lozim.

- Har bir darslarida Vatanimizning boy tarixiy merosiga murojaat qilish orqali mavzularning mohiyatini tushuntirish zarur. Mustaqillik to‘g‘risida bir tomonlama tasavvur hosil bo‘lishidan saqlanish darkor.

- Darslarni o‘tishda o‘ta ilmiy yondashish, meyordan ortiq mutloqlashtirish yoki soddalashtirishga, “nasihatgo‘ylikka” berilib ketishdan saqlanish kerak. Bu esa har bir muallimdan hayotni teran bilishi, yutuq va muammolarni xolisona tahlil qilishni talab etadi. Yutuq va muammolarni o‘rganib, o‘quvchilarning o‘zini ularga javob topishga qiziqtirish, ularning muhokomalarida erkin ishtirok etishini ta’minlash kerak.

- Darslarda fikrlar xilma-xilligini erkinlashtirish jarayonlari demokratik hayot tarzining tarkibiy qismi ekanligini, shu bilan birga erkinlikning haqiqiy mohiyati uning ma’naviy chegaralari bilan belgilanishi o‘quvchilar ongiga yetkazishga alohida e’tibor berishi zarur. Bu sohada eskicha tashviqot va targ‘ibot tamoyillarini qo‘llash, sayoz fikr va siyqasi chiqqan misollardan foydalanish yo‘lidan mutlaqo voz kechish lozim.

IPT metodi – ta’lim jarayonida o‘quvchilarning o‘z aro faolligini oshirish orqali o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirishini faollashtirishga va shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. IPT metodlarni qo‘llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. IPT ta’limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar, o‘quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma’ruzalar soni kamligi, lekin amaliy mashg‘ulotlar soni ko‘pligi, o‘quvchilar tashabbus ko‘rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruhlari shular jumlasidandir. Shu bilan birga katta guruh, sinf jamoasi bo‘lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo‘lib, ular ta’lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o‘ziga



xos ahamiyatga ega. Quyida keltirilgan metod barcha fanlarda qo'llanilsa ta'lim samaradorligini oshirishga ko'mak beradi.

Umumta'lim maktablarida dars jarayoniga bugun "Xulosalash" (Резюме, Беер) методи, "SWOT-таҳлил", "Муаммоли вазият", "Муаммолар galereyasi", "Kichik guruhlarda ishlash" "Т-жадвал" kabi o'nlab uslub, metod va texnologiyalarni, shuningdek, mashg'ulotlar oralig'ida qo'llashga mo'ljallangan "Charxpalak", "Baliq ovi", "Qo'l to'pi o'yini", "O'z burchagingni top" kabi faollashtiruvchi o'yinlarni va boshqa didaktik mashqlarni qo'llash mumkin. Mazkur metodlarni ilk bor qo'llanilganda kutilgan natijani bermasligi tayin. Chunki ular har ikki tomon uchun ham hali o'zlashtirilib ulgurilmagan "qo'riq" dir. Shu sababli yuqorida zikr etib o'tilgan metodlarni qo'llash uchun avvalo har ikki tomon, o'quvchi ham, o'qituvchi ham interfaol jarayon uchun psixologik jihatdan, texnik jihatdan, texnologik jihatdan tayyor bo'lishi lozim.

Xulosa qilib aytganda zamonaviy pedagogik texnologiyadan foydalanib yangi bilimlarni berish, ko'nikmalarni shakllantirish, rivojlantirish, mustahkamlash, bilimlarni takrorlash, amalda qo'llash mashg'ulotlarida, hamda o'quv fanining xususiyatlarini hisobga olgan holda har bir mavzu bo'yicha mashg'ulot uchun eng maqsadga muvofiq bo'lgan interfaol metodlarni to'g'ri tanlash nazarda tutiladi. To'g'ri tanlangan metodlarni qo'llash mashg'ulotning qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi.



IBTIDOIY JAMIYAT TUZIMIDA SAN'AT.

Otaboyeva Aziza

Navoiy viloyat Nurota tumani
58 –umumiy o`rta ta`lim maktabi
tarix fani o`qituvchisi

Annotatsiya. San`at ijtimoiy ong shakllaridan biri bo`lib ibtidoiy jamiyat tarixining tongida emas, balki ancha keyinroq vujudga kelgan, degan fikr keng tarqalgan. Lekin ibtidoiy san`atning kelib chiqishi masalasi haqida olimlar orasida kuchli tortishuvlar mavjuddir.

Kalit so`zlar. Altamira, Nio, Uch barodari, Pinedel, Saxro Kabir, Kapova g`ori, Lena, Enisey, Ob, Amur, Arxeologik qazilmalar, san`at obidalari, G. V. Plexanov, totalizim, afsungarlik, din, ibtidoiy san`at.

Olimlarning bir guruhi san`atni dinga, afsungarlikka va totalizimga bog`laydilar. Olimlarning boshqa bir guruhi «san`at uchun» degan mantiqsiz nazariyaga yopishib olib, san`atni kishilik jamiyati hayotidan ajratib qo`yishga urindilar va urinmoqdalar. Ibtidoiy san`at va uning kelib chiqishini tushunishida G. V. Plexanovning «Adressiz xat» maqolasi muhim ahamiyatga egadir. Keyingi vaqtda yer kurrasining turli joylaridan kishilikning ibtidoiy davriga mansub bo`lgan ko`pgina san`at obidalari topildi. Ilg`or fikrli olimlar ibtidoiy san`atning barcha turlari o`z mohiyati va mazmuni bilan shak-shubxasiz insonning mehnat faoliyati bilan uning izchil tafakkuri, kayfiyati va fikr-mulohazasi bilan bog`liq ekanligini ta`kidlaydilar. Ibtidoiy san`atning vujudga kelishini o`ziga xos shart-sharoiti bo`lib, ibtidoiy kishilarning ongi ma`lum darajaga yeta boshlagach vujudga kela boshlagan. Ibtidoiy san`at to`satdan, birdaniga vujudga kelmagan albatta. U mehnat jarayonida vujudga keldi va rivojlanib kamol topdi. Million, necha yuz ming yillar davomida ibtidoiy insonning ongi tafakkuri mehnatda bo`lgan munosabati, malakasi rivoj topdi va o`zgardi. Bu hol o`z-o`zidan ibtidoiy san`atning vujudga kelishi uchun zamin hozirlagan edi. San`atning vujudga kelishi kishilik madaniyati tarixida olg`a tashlagan katta qadam edi. Arxeologik qazilmalardan shu narsa-ayonki kishilikning ibtidoiy to`da davrida san`at, din va ma`naviy-madaniyat mavjud bo`lmagan. Ma`naviy madaniy, uning bir turi hisoblangan san`at kishilik jamiyatning ancha keyingi bosqichida urug`chilik tuzumining shakllana boshlagan. Chunki bu vaqtga kelib odamlar tafakkur, til, atrofnii bilish, narsalarni farqlash, qurol ishlash, uy-ro`zg`or buyumlarini tayyorlashda ma`lum darajada muvaffaqiyatlarga erishdilar. Ibtidoiy san`at hozirgi zamon kishisiga oddiy ko`rinadi. Lekin ibtidoiy inson tomonidan yaratilgan ilk san`at ko`p qirrali bo`lib, tosh, loydan ishlangan odam hayvon haykalchalar oxra bilan chizilgan rasmlar, toshga, suyakka va boshqa buyumlarga, o`yib chizilgan xilma-xil rasmlar ibtidoiy san`atning eng dastlabki namunalari xisoblanadi. Bu jihatdan qora, qizil, sariq, yashil bo`yoqlar bilan chizilgan mamont, yovvoyi ot, arslon, fil, bug`i, yovvoyi echki, karkidon yovvoyi sigir, buqa to`ng`iz kabi boshqa yovvoyi xayvon va narsalarning tasvirlari ayniqsa diqqatga sazovordir. Tosh asrining so`nggi bosqichlarida, ayniqsa mezolit (o`rta tosh asri) davrida ishlangan ibtidoiy tasviriy san`atning Altamira, Nio, Uch barodari, Pinedel, Saxro Kabir, Kapova g`ori, Lena, Enisey, Ob, Amur, Alyaska, Saxalin, Muhuliston, O`zbekistondagi Zarautsoy, Tojikistondagi Shaxta g`ori, Bittik chashma, Qirg`izistondagi Sari-jaz va yer yuzining turli joylaridan topilgan boshqa namunalar ayniqsa diqqatga sazovordir. Ibtidoiy davrda oxaktosh, myergel kabi yumshoq toshlardan ba`zan ayol va erkaklarning tasvirlarini ishlash odat bo`lgan. Yer yuzining turli joylaridan, xususan sobiq SSSR dagi Gagarino, Kostyonka, Malta va boshqa yerlaridan topilgan haykallar shular jumlasiga kiradi. Ayollarning tasviri ayniqsa realistik tarzda bo`lib, ularning onalik va jinsiy belgilari ayniqsa bo`rttirib ko`rsatilgan. Lekin tosh asridagi rassomlardan ko`p narsa kutib bo`lmas edi albatta. U davrda ishlangan qoya tosh suratlari odam haykalchalari o`zining soddaligi bilan ajralib turardi. Lekin ijodiyotning eng dastlabki ilk namunasi va tasviriy san`at sohasidagi dastlabki qadam edi. Uning madaniy-tarixiy ahamiyatga ham shunda edi. Bu xol keyingi davr tasviriy san`ati uchun dastlabki poydevor toshi hisoblanadi. Qo`shiq



ertak, muzika, maqol va xalq ijodiyotining boshqa turlari ibtidoiy san`atning ajralmas qismini tashkil qiladi. qo`shiq ertak, maqol, matal va boshqalarning vujudga kelishi ham kishilikning ibtidoiy davriga borib taqaladi. San`atning xilma-xil turlari singari xususan muzika ham mehnat jarayonida vujudga kelganligi shak-shubhasizdir. XIX asrning oxirlarida yashagan nemis Karl Byuxer muzika mehnat jarayonida paydo bo`lgan, degan nazariya yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.

1. Qadimgi dunyo tarixi - 1 qism Yu.S. Krupskaya taxriri ostida Toshkent, 1974
2. A. Kabirov “Ibtidoiy jamiyat tarixi” 2001y.
3. www.ziyouz.com



TARIX DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Sultonova E'tibor Abdullayevna

Xorazm viloyati Qo'shko'pir tumani

6-umumiy o'rta ta'lim maktabi Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada ta'lim tizimida tarix fanining o'qitishning zamonaviy innovatsion usullariga oid fikrlar berilgan.

Kalit so'zlari: tarix, pedagogik texnologiya, programmashtirilgan o'qitish.

Bugungi kunda yoshlarimizga munosib ta'lim berish, ularning ilm-fanga bo'lgan intilishlarini ro'yobga chiqarish, ta'lim tizimini rivojlantirish, ularning moddiy-texnik bazasini, ilmiy va o'quv jarayonlari sifatini tubdan yaxshilash maqsadida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining istiqloli ajdodlarimizning tarixiy an'analari va ma'naviy merosiga suyangan holda, kelajakni belgilab berishning asosiy tamoyili hisoblanadi. Bu jarayonning uzviyligi O'zbekiston xalqining tarixiy an'analari va ma'naviy boyligini yanada yuksaltiruvchi omildir. Bu esa tarix o'qitishni milliy an'analar asosida yo'lga qo'yish, yoshlarni xalqimizning mehnatsevarlik, do'stlik, mehmondo'stlik, ma'rifatparvarlik kabi an'analari, Vatanga hamda xalqqa sadoqat kabi oliyjanob fazilatlarini asosida tarbiyalashga qaratilmog'i zarur.

Tarix fanini o'rganish asosida o'quvchilar mintaqamizda qadimdan o'nlab millat va elatlar tinch-totuv, yonma-yon yashab kelayotganligi, ular tarixning barcha bosqichlarida ajnabiy bosqinchilar zulmiga qarshi mardona bo'lib kurash olib borganligi, o'zbeklarning boshqa millat va xalqlarga alohida hurmat bildirganligi, millatlararo qardoshligi va do'stlikni muqaddas deb ardoqlaganligini hamda hozirgi innovatsion g'oyalar jadallik bilan rivojlanayotgan zamonda yana bir bor sinovdan o'tayotganligini singdirish o'qituvchi vazifasidir.

Maktabda o'quvchi O'zbekiston va jahon tarixini o'qitish asnosida uning tubdan yangilangan mazmunini, tarixiy davrlarni mukammal o'rganish, ta'lim va tarbiya olish Vatanga muhabbatni uyg'onishi va shakllanishida, kelajakda komillikka erishish orqali ajdodlarga mos avlod bo'lishni bilib oladi.

Tarix fanini o'qitishni tashkil qilishda, ushbu fan asoslarini o'rgatishda o'qituvchilarga yondashuvning metod va metodik usullari, o'quvchilardagi mavjud bilimlarni kengaytirishga yo'naltiriladigan topshiriqlar tizimini hamda ta'limning turli xil zamonaviy metod va interfaol usullaridan foydalanish tushuniladi.

Tarix fanini o'qitish metodikasi tarix fani bilan uzviy bog'liqdir. Tarix o'qitish o'quvchilarga tarixiy voqelikni o'rgatish va voqealar mohiyatini anglatishdan iboratdir. Tarix o'qitish jarayonida ustoz va shogirdlar o'rtasida ma'naviy yaqinlik, sog'lom muhitni vujudga keltirish orqali o'quvchilarning moziyini o'rgatadigan fanga qiziqishlarini oshirib, ularda bilimlar tizimini egallashlarini faollashtiradi, darsning samaradorligini oshiradi.

Mustaqillik yillarida ta'lim sohasida amalga oshirilgan va oshirilayotgan islohotlar fanda ko'plab yutuqlarga erishilishining muhim omili bo'lmoqda. Tarix o'qitish sifatini oshirishda bugungi zamonaviy tajriba va texnologiyalar, interfaol metodlar juda katta amaliy yordam bermoqda. Tarix fanini o'qitish jarayonida interfaol metodlardan o'rinli, maqsadga muvofiq tarzda foydalanish yuqori sifat va samaradorlikni kafolatlaydi. Shu bilan birgalikda tarix darslarini o'tishda xaritalar, ularning turlari, yozuvli va yozuvsiz xaritalar ham muhim o'rin tutadi. Xaritalarning muhim jihatlari shundaki, joy nomlarining tarixiy atalishi o'quvchilar ongida dunyodagi mamlakatlar, davlatlar, ularning tarixiy nomlanishi, toponimik joylar va ular haqida ham bilimlar berilishiga xizmat qiladi. O'qitish metodlar tizimidan keng foydalanilgan taqdiridagina ta'lim-tarbiya ishlari sohasida natijalarga erishish mumkin. A.Sagdiyev, G.Fuzailova va M.Hasanovalarning – "Tarix o'qitish metodikasi" o'quv qo'llanmasida an'anaviy metodlar umumlashtirilib to'rtta guruhga ajratilib, usullar ko'rsatilgan. Tarixni o'rgatishda va o'quvchiga moziylik tez va aniq yetib borishida interfaol usullar va innovatsiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jumladan, interfaol usullardan programmashtirilgan o'qitish usulidir.

Programmashtirilgan o'qitish texnologiyasini ilmiy asoslash bir qator ta'limiy programmalarni farqlash imkoniyatini beradi:

Ravon programmlar - bunda tarix fanini o'qitishda nazorat topshiriqlari va o'quv



axborotlarining almashinib turuvchi u qadar katta bo‘lmagan bloklari ketma-ketligidir. Ravon programmada ta’lim oluvchi to‘g‘ri javob berishi shart, ba’zan ehtimol deb topilgan javoblardan birini shunchaki tanlaydi. To‘g‘ri topilgan javobda u yangi o‘quv axborotiga ega bo‘ladi, agar javob to‘g‘ri chiqmasa, axborotni qaytadan o‘rganishga tavsiya etiladi.

Tarmoqlanuvchi programma- Ta’lim oluvchi tarix fanidan noto‘g‘ri javob berganda, unga qo‘shimcha o‘quv axboroti beriladi va u ta’lim oluvchiga nazorat topshiriqlarini bajarish, to‘g‘ri javob qaytarish va o‘quv axborotlarining yangi bo‘laklarini olish imkoniyatini beradi.

Soddalashtirilgan programma- U ta’lim oluvchiga tarix fanidan yangi o‘quv materialini murakkablik darajasiga qarab tanlab olish, uni o‘zlashtirish jarayonida u yoki bu tarzda o‘zgartirish, oddiy ma’lumotnoma, lug‘at va qo‘llanmalardan foydalanish imkoniyatini beradi.

Aralash programma- U ravon, tarmoqlanuvchi, soddalashtirilgan programma bo‘laklarini o‘zida qamrab oladi.

Algoritm. U aqliy va amaliy tadbirlar izchilligini belgilovchi tafsilotdir. U o‘qitishning mustaqil vositasi hamda ta’limiy programmalarining qismi bo‘lishi mumkin.

Blokli o‘qitish. Bu moslashuvchan programma asosida o‘quvchilarning turli-tuman intellektual tadbirlar va egallagan bilimlaridan o‘quv vazifalarini yechishda foydalanish imkoniyatlarini ta’minlaydi.

Shu asosd tarix fanini o‘qitishda programmashtirilgan o‘quv texnologiyasi o‘quvchini qiziqtirish, unga imkon berish xususiyati bilan farq qiladi. O‘quvchilar bunda ko‘proq ma’lumotni bilib olishga erishadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, tarix fanini o‘qitishda interfaol texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma, malakalar hosil qilishda va kompetensiyalarni mukammal egallashlarida qulayliklar tug‘dirib, keyinchalik ularda hayotiy tajribalarni hosil bo‘lishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Hamroyeva S.I. Tarix fanini o‘qitish metodikasi. – Navoiy.: 2015
2. Sagdiyev A. va boshqa. Tarix o‘qitish metodikasi. – T.: 2008
3. Muhamedov O‘.X., Usmonboyeva M.H., Rustamov S. Ta’limni tashkil etishda zamonaviy interfaol usullar. – T.: 2016



AMIR TEMURNING DUNYO MIQYOSIDA TUTGAN O'RNI. AMIR TEMUR HAYOTI VA FAOLIYATINING O'ZBEK ADABIYOTIDA YORITILISHI

Bahodirov Ibrohim Dostanboyevich

Namangan viloyati Norin tumani

18-maktab tarix fani o'qituvchisi

Telefon nomeri : 94 433 43 51

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix darslarida Amir Temur shaxsining o'rganilishi, o'zbek ijodkorlari tomonidan sohibqiron haqida yaratilgan asarlar va ularning talqini haqida so'z boradi

Kalit so'zlar: Amir Temur, sohibqiron, sarkarda, o'g'itlar, yurishlar, buyuk markazlashgan davlat, strategiya, solnoma, kuch, adolat, Shahrisabz, me'moriy obidalar, tartib, qoidalar

Amir Temur buyuk sarkarda va davlat arbobi sifatida nafaqat O'rta Osiyoda, balki butun dunyoda ma'lum va mashhurdir. Amir Temurning jasorati, uning sarkardalik mahorati, o'z avlodlariga qoldirgan o'g'itlari dunyo olim-u fuzalolarini hayratga solishda davom etmoqda.

“Taym” haftanomasining 1974 yil, 15 iyul sonida “Tarixdagi eng buyuk yo'lboshchilar” degan umumiy mavzu ostida turkum maqolalar chop etilgan. Unda tarixchilar, yozuvchilar, harbiylar, tadbirkorlar va boshqa ko'plab turli soha vakillarining mavzu yuzasidan nuqtai-nazar hamda fikrlari keltirilgan. Ba'zilar buyuk yo'lboshchi sirasiga Gitlerni kiritsa, ayrimlar – Gandi, Budda, Linkoln va hokazolarni tilga olishgan. Shu joyda, amerikalik ruhshunos Jyul Masserman, bu muammoni odilona hal etish maqsadida, e'tiborga olinishi kerak bo'lgan aniq-ravshan omillarni sanab o'tdi. Uning fikricha, Eng Buyuk Yo'lboshchi quyidagi uchta vazifani bajarmog'i lozim:

- o'z fuqarolarining ozod va farovon hayotini ta'minlash;
- insonlar uchun nisbatan xavf-xatarsiz hayot barpo etilgan jamiyat qurish;
- jamiyat a'zolariga iymon-e'tiqod va axloqiy me'yorlar tizimini taqdim etish.

Ushbu uchta omildan foydalanib, Masserman Adolf Gitler, Paster, Yuliy Sezar, Muso alayhissalom, Konfutsiy va boshqa ko'pgina siymolar tarixini chuqur o'rgangach, quyidagi xulosaga keladi:

“Paster va Salk kabi insonlar faqat birinchi tamoyilga javob bera oladilar. Bir yoqda – Gandi va Konfutsiy, boshqa tomondan Iskandar Zulqarnayn, Sezar hamda Gitler – ikkinchi, balki uchinchi talabga ham munosibdirlar. Iso Masih va Budda, faqatgina uchinchi shartga javob beruvchi shaxslar sirasiga kiradilar.

Barcha zamonlar va xalqlar uchun ENG BUYUK YO'LBOSHCHI – Muhammad sollallohu alayhi va sallamdir. Ul zot, yuqoridagi uchta talabga ham to'liq javob bera olganlar. Shunday maqomga balki, Muso alayhissalom ham mosdirlar, ammo, ul zotning xizmatlari ko'lami biroz cheklangandir”.

Chikago universiteti professori, yahudiy millatiga mansub bo'lgan Massermannning masalani xolis baholash bo'yicha taklifi ana shunday natija bilan yakunlandi.

Amerikalik olim Maykl Xartning “Tarixdagi 100 buyuk odam” nomli asari G'arb dunyosida katta shov-shuvga sabab bo'ldi. Bu asarda darj etilgan 100 nafar buyuk inson ichidan yana eng buyugi kompyuter vositasida aniqlandi.

Maykl Xart tadqiqotining mohiyati bunday edi: u shu kungacha yashab o'tgan buyuk insonlarning qobiliyatlari, kurashlari, tadqiqot va muvaffaqiyatlarini kompyuter hofizasiga kiritib, inkor qilib bo'lmaydigan matematik bir yo'l bilan ularning eng qudratlisini aniqladi.

Xart kompyuterga lozim bo'lgan dasturni joylashtirib bo'lgunicha oylar o'tdi va nihoyat, kunlardan birida u kerakli tugmani bosdi.

Natija juda hayajonli bo'ldi. Kompyuterda ketma-ket eshitilgan qitir-qitir tovushlar ketidan Yer yuzidagi eng ulug' inson ismi yozildi:

“HAZRATI MUHAMMAD SOLLALLOHU ALAYHI VA SALLAM!”

Bu tadqiqot olimning mutaassib o'rtoqlariga yoqmadi va u qattiq qarshilikka uchradi. Lekin Xart natija menga bog'liq emas, deganday yelka qisib kompyuterni ko'rsatish bilan kifoyalandi. Yana, o'zi ham boshqacha natijadan umid qilibmi, tadqiqotini qayta-qayta takrorladi va tekshirib chiqdi. Shunga qaramay, monitoridagi ism baribir o'zgarmadi:

“HAZRATI MUHAMMAD SOLLALLOHU ALAYHI VA SALLAM!”

(“Amir Temur va tarix” onlayn kanalidan).

Amir Temur haqida o'zbek adabiyotida ham bir qator asarlar yaratildi va hanuz ijodkorlar



buyuk sarkardamizni badiiy jihatdan yetuk obraz sifatida talqin etishga harakat qilib kelmoqdalar. O'zbekiston qahramoni Abdulla Oripovning "Sohibqiron" she'riy dramasi, Muhammad Alining "Ulug' saltanat" tetralogiyasida Sohibqiron obrazi juda mukammal tarzda yoritilgan. Ayniqsa, Abdulla Oripovning "Sohibqiron" dramasi ko'p adabiyot muxlislari tomonidan zo'r qiziqish bilan kutib olindi. "Sohibqiron" dramasida Amir Temur janglar ichida emas, balki ko'proq o'ylar girdobida aks etadi. Amir Temur tajribali hukmdor sifatida davlatni ushlab turuvchi tayanchlarni "Mo'l xazina, yagona shoh, yengilmas lashkar", - deya belgilaydi. O'quvchi asarni o'qir ekan, xuddi Temur yashagan davrga tushib qolganday, uning faoliyati ko'z o'ngida bemalol gaplashaveradi.

Amir Temur haqidagi aniq ma'lumotlar, ba'zan rivoyatlar ham talaygina. Sohibqiron, jang jarayonlariga tayyorgarlik va muhorabalarda askarlarga alohida e'tibor qaratgan ekan. Ha, Amir Temur saltanatida askar faqatgina askar emas, sarkarda faqat sarkarda emas edi. Katta maydonlarda jang qilar ekan, oldilaridan katta soy, yo o'rmon, yo o'r-chaqir chiqib qolsa, askarlar darhol quruvchilarga aylanishar, qo'llaridagi qurol o'rniga, yelkadagi jang bolta, tesha, arra va hokazo qurilish anjomlarini (ular doim xaltada bo'ladi) olib ishga tushib ketishar, soyga ko'prik bog'lashar (Hindistonda Sind daryosiga, Amudaryo, Xo'jand daryolariga qisqa muddatda ko'prik qurganlariday), chakalakzor o'rmonlarda (Mozandaronda bo'lgani kabi) yo'llar ochishar edi. Sarkarda faqat sarkarda emas, u ayni bir paytning o'zida Sohibqiron ishonchini qozongan, davlat arbobi, amir ul-umaro, vazir, yurtni boshqara oladigan hokim, mohir diplomat, so'zamol elchi, uning obro' e'tiboriga munosib saltanatning, xalqning og'irini yengil qiladigan, qaysi vazifaga qo'yilsa ado etishga qodir kamolga yetgan insonlardir. Ular Vatanimiz tarixida beminnat yurtga, xalqqa katta xizmat qilganlari bilan qadrli va e'zozlidirlar.

Tarix darslarida Amir Temur shaxshining o'rganilishida sohibqiron haqidagi yangi va kreativ ma'lumotlardan foydalanilsa, shuningdek o'quvchilarni ham bu jarayonga jalb etilsa, ularning sarkarda faoliyatiga qiziqishlarini yanada ortaveradi.

Foydalaniladigan adabiyotlar :

1. "Istiqlol. Adabiyot. Tanqid". Toshkent. "Turon zamin ziyo". 2015.
2. "Amir Temur va tarix". Onlayn kanali.
3. Qozoqboy Yo'ldoshev, Valijon Qodirov, Jalolbek Yo'ldoshibekov. Adabiyot. Toshkent. "O'zbekiston" 2019.



MUAMMOLI TA'LIMDA DARS JARAYONINI LOYIHALSH

Hasanova Saodat, Ro'ziyeva Gulrux

Navoiy viloyat Karmana tumani

12-umumta'lim maktabi tarix fani o'qituvchilari

Jamiyat va ijtimoiy tarraqqiyoti tarix fanining ob'ektivini tashkil etadi. Bu fanning predmeti o'tmishda ro'y bergan voqea – hodisalar bo'lib, ularni ilmiy, xolis o'rganish va o'quvchiga o'rgatish, umuman, tarix fanini o'qitish bugungi kunda davlat siyosati darajasida belgilanadi.

O'quvchilarni ijtimoiy ongini shakllantirishda tarix fanining o'rni va ahamiyati bugun har qachongidan ham yuqori. Shu sababli mazkur fan o'qituvchilari darsni zamon talablari asosida tashkil etishga alohida e'tibor qaratishi lozim. Tarix fanini o'qitishda qo'yilgan kompetensiyaviy talablarni bajarishda dars jarayonini Loyilash muhim ahamiyatga ega.

Dars jarayonini loyihalashda o'qitish metodlarini to'g'ri tanlash, o'qitish metodlarini to'g'ri tanlash, ya'ni metodlarni darsning vazifalari va mazmuniga mosligi, o'qituvchi va o'quvchilarning imkoniyatlariga muvofiq bo'lishi talab etiladi.

O'qituvchi darsning loyihasini ishlab chiqishda quyidagi topshiriqlarni ketma-ket bir butunlikda amalga oshirishi kerak.

1- bosqich. O'qituvchi dastur, darslik, metodik qo'llanma va sinf o'quvchilarining umumiy tavsifi bilan tanishib chiqishi lozim.

2- bosqich. Darsning asosiy vazifalari majmuasini: o'qitish, ta'limiy maqsad, tarbiyaviy maqsad va rivojlantiruvchi maqsadlarni va vazifalarini belgilash.

3- bosqich. Darsning asosiy bosqichlarini to'g'ri, aniq va izchillikda joylashtirish.

4- bosqich. Darsning har bir bosqichi mazmunidagi asosiy o'rnini ajratib olish.

5- bosqich. Darsning har bir qismi uchun o'qitish metodlarini, vositalarini, texnologiyalarni tanlash

6- bosqich. Darsning har bir qismi uchun o'qitishning yetakchi; umumsinfda, kichik guruh va individual shaklini tanlab olish.

7- bosqich. Bo'sh o'zlashtiruvchi va tayyorgarligi kuchli bo'lgan o'quvchilar uchun mashq va vazifalarni tanlash.

8- bosqich. Tegishli sinf o'quvchilari uchun vaqt me'yoriga muvofiq uy vazifasining maqbul hajmini tanlash.

Quyida biz 9—sinf “O'zbekiston tarixi” fanidan “XXI asr o'rtalarida o'zbek xonliklarining ijtimoiy – siyosiy hayoti” mavzusidagi 1 soatlik darsning loyihasini keltirib o'tamiz.

Ushbu mavzuni o'rganish bo'yicha o'quvchilar xonliklarning ijtimoiy- siyosiy va iqtisodiy hayotining o'ziga xos xususiyatlarini, davlat boshqaruvi, xonliklarning harbiy ahvoli, mavjud soliq va majburiyatlarini, shuningdek, yer egaligining shakllarini va foydalanish tartibi haqida bilimlarni egallashlari talab etiladi.

Ya'ni o'qituvchi dars jarayonida yuqorida sanab o'tilgan bilimlarni ma'lum ketma-ketlikda o'quvchilar o'zlashtirib olishini ta'minlashi kerak.

Bugungi kunga kelib, tarixchilar tarixni shu darajada tahlil qilib berishadiki, natijada o'quvchilarga nimani, qaysi voqiani o'qitish kerak va qanday o'qitish kerak, degan muammo paydo bo'ladi, chunki sanalar, voqealar, terminlar, aloqalar va tajribalar shunchalik ko'p.

Shu sababli DTS bo'yicha har bir tarix darssida o'rganilayotgan materialning mazmuni, hajmi, maqsadi, mohiyatidan kelib chiqib, o'qituvchi dars jarayonining loyihasini ishlab chiqishi lozim.

Darslikdagi matn, qo'shimcha adabiyotlar, qo'llanma sifatida 9-sinf O'zbekiston tarixi darsligi, umumiy o'rta ta'limning DTS va o'quv dasturi, B.Axmedovning “O'zbekiston tarixi manbalari”, Azamat Ziyoning “Biz kim, o'zbeklar...” asarlari tanlab olindi.

Mavzuning o'rganish uchun quyidagi reja ishlab chiqiladi:

1. XIX asrda O'rta Osiyoda yer egaligining shakllari.

2. Sug'orish tizimi va tadbirlari

3. Hunarmandchilik va savdo sotiq

Mavzuni rejasi aniqlab olingach, o'qituvchi har bir bosqichning mazmunidagi asosiy o'rinni ajratib olishi va mavzuni o'rganayotganda o'quvchilar diqqatini shunga jalb qilishni tashkil etadi. O'zbek xonliklarida yer egaligining shakllari o'quvchilar ishtiroki tahlil qilinadi. Sinf 3 guruhga ajratiladi va yer egaligining 3 ta shaklini (amlok, mulk va vaqf) o'ziga xos xususiyatlarini tahlil



qilib beradi. Bunda yer egaligi shakllarining bir-biridan farqi, yerdan undiriladigan soliq turlari, foydalanish tartibi, merosqilib qoldirish masalari muhokama qilinadi.

Mavzuni o'rganishning navbatdagi bosqichida xonliklardagi sug'orish inshootlarining qurilishi, sug'orish tizimini vujudga kelishi, xo'jalikdagi mavqei va hamiyati, sug'orish inshootlarini ta'mirlash masalalari, to'g'onlar, kanallar va ariqlar qazish, suvdan foydalanish tartibi (Shahrixonsoy, Andijonsoy, Chirchiq, Bo'zsuv, Cho'ponota to'g'oni, Zog'ariq, Xonariq, Yangiariq kanallarining qurilishi)ga alohida ahamiyat berish lozim.

Bu bosqichni o'rganishda "Charxpalak" texnologiyasidan foydalanishni tavsiya etamiz. Bunda oldingi 3 ta guruh 3 ta xonlikdagi suv inshootlarini qog'ozga yozib chiqadi. O'z navbatida qog'ozlar charxpalak uslubida aylantiriladi va guruhlar bir-birini to'ldirishi lozim.

Mavzuni o'rganishning navbatdagi bosqichida o'sha davrdagi aholining ijtimoiy darajasi tahlil qilinadi. Bu bosqichda har bir o'quvchi topshiriqni yozma bajarib, bildirgan fikrini asoslab berishi talab etiladi. Bunda "FSMU" (fikir, sabab, mulohaza, umumlashtirish) texnologiyasidan foydalaniladi.

Demak, butun dars davomida metod va texnologiyalarning qo'llanilishi quyidagi ketma-ketlikka ega bo'ldi:

1. "SWOT- tahlil qilish metodi".
2. Charxpalak texnologiyasi.
3. FSMU texnologiyasi.

Ushbu ketma-ketlik mavzuni o'rganish jarayonida bir butunlikda amalga oshirilishi kerak, shuningdek, mavzuning har bir qismi uchun metod, texnologiyalarni tanlash borabarda o'qitish shakllari (shakl guruh, individual) ham belgilab boriladi.

Dars lohiyasini tuzishda navbatdagi vazifa bo'sh o'zlashtiruvchi va tayyorgarligi kuchli bo'lgan o'quvchilar uchun tafovutlar oddiydan murakkabga qarab borishi lozim.

Dars loyihasining yakunida uy vazifasining mazmuni joy olishi kerak. Uy vazifasi darsda o'tilgan materialning mantiqiy davomi bo'lishi kerakligini nazarda tutib, yuqoridagi mavzu asosida uyga vazifani "O'zbek xonliklarining XIX asr o'rtalaridagi hududlarini daftarda chizma shaklda tasvirlash va unda sug'orish tizimlarini aks ettirish" kabi mazmunda shakllantirish maqsadga muvofiq.

Xulosa sifatida aytish o'rinliki, darsning loyihasini ishlashda ta'limning maqsadi va erishiladigan natijalar aniq ko'rsatib o'tilishi lozim, shunday loyihalangan darslar bilim sifatini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O. Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari (O'quv qo'llanma). Toshkent: Fan, 2002.
2. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2004



DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ZARURATI

L.Muhammadiyeva

Navoiy viloyati XTXQTMO hududiy
markazi "Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar metodikasi"
kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada ta'lim jarayonini rivojlantirishda zamonaviy va innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati hamda dars samaradorligini oshirishda ta'lim texnologiyalarining o'rni yoritilgan

В статье рассматривается важность использования современных и инновационных образовательных технологий в развитии образовательного процесса и роль образовательных технологий в повышении эффективности уроков.

The article discusses the importance of the use of modern and innovative educational technologies in the development of the educational process and the role of educational technologies in improving the effectiveness of lessons.

*Hammamizga ayonki, taraqqiyotning tamal toshi ham,
mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham
bu — ilm-fan, ta'lim va tarbiyadir. Ertangi kunimiz,
Vatanimizning yorug' istiqboli, birinchi navbatda,
ta'lim tizimi va farzandlarimizgaberayotgan tarbiyamiz
bilan chambarchas bog'liq.
Shavkat Mirziyoev*

Zamonaviy hayotni bugun ilm-ma'rifat va ta'limning taraqqiyotisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Insoniyat ko'p ming yillik taraqqiyoti davomida jamiyatni rivojlantirishning ta'lim, ilm va hunardan samaraliroq vositasini kashf qila olgan emas. Shu sababli ham ta'lim, ilm-fan har qanday jamiyat, millat va davlatning kelajagini belgilab beradigan, uning taraqqiyotiga xizmat qiladigan muhim omildir.

Ta'lim jarayoniga alohida axborot muhitini kiritilishi, o'quv muassasaning kompyuterlar bilan ta'minlanishi, internet tizimiga ulanishi, ta'lim portallar tizimi hamda elektron ta'lim maxsulotlarini yaratilishi, o'qituvchilarni axborot-kommunikatsiya sohasida qayta tayyorlash, o'qitishning yangi pog'onasiga axborot texnologiyalar asosida bosqichma-bosqich o'tilishi uchun shart-sharoitlar yaratdi. Ta'lim tizimini muvaffaqiyatli kompyuterlashtirish, kompyuterlar soniga bog'liq bo'lib qolmasdan - ta'lim vositalarining sifati, ularni qo'llashning uslubiy ta'minotiga chambarchas bog'liqdir.

Zamonaviy ta'lim tizimini isloh qilish faqatgina kompyuterlar tizimida elektron ma'lumotlar paketlarini yaratish orqali amalga oshirilishi mumkin. Ya'ni elektron darslik, qo'llanma, video lavhalar, animatsiyalar, flesh maxsulotlar, trenajyor testlar va boshqalar. Albatta, elektron shakldagi o'quv material va qo'llanmalar kitob o'rmini bosmaydi va bosa olmaydi. Ular rasmiy matn yoki ma'lumotnomaga aylanishi kerak emas. Elektron shakldagi o'quv material va qo'llanmalar eng muxim bo'lgan tushuncha, ma'lumot va misollarni, inson miyasining imkoniyatlarini jalb etgan holda o'zlashtirish va eslab qolish jarayonlarini maksimal yengillashtirishlari lozim. Elektron darslik kompyuter orqali tushuntirish hamda inson miyasining imkoniyatlarini inobatga olgan xolda, xususan emotsional va tovush orqali xotirlash, mohiyatga ega bo'lgan tushuncha, xulosa va misollarni tushunib yetish, o'zlashtirish va xotirada saqlab qolishni maksimal osonlashtirishi zarur. Matnli qismi chegaralangan bo'lishi kerak, chunki kompyuterdan olingan bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish uchun kitob, qog'oz, qalam ham qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini takomillashtirish va uni zamon talablariga moslashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslangan, jahon andozalari darajasidagi tizimni



yaratish umumdavlat siyosatining muhim tarkibiy qismlaridan biriga aylandi. Ta'lim sifati mazkur tizimning holati va samaradorligini belgilaydigan mezon hisoblanib, ta'lim jarayonida erishilgan natijalarning me'yoriy talablar, ijtimoiy va shaxsiy ehtiyojlarga muvofiqligi bilan belgilanadi. Ta'lim sifati nafaqat o'quv jarayoni natijalarini, balki mazkur natijalarni shakllantiruvchi omillarni ham ifodalaydi. Bu omillar ta'lim maqsadi, ta'limni tashkil etish shakli, metod vositalari, o'qituvchilar tarkibi, salohiyati, pedagogik faoliyati, ta'limiy dasturlar va ta'lim texnologiyalari, resurslar va ulardan foydalanish shart-sharoitlari, ta'limning tashkiliy-huquqiy, moddiy-texnik ta'minoti, axborot va uslubiy ta'minot, shuningdek, tarbiyaviy ishlar sifatidan iborat. Ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish esa ta'lim natijalari hamda mazkur omillar sifatini oshirish imkonini beradi. Shu jihatdan, innovatsion texnologiyalar asosida ta'lim sifati va samaradorligini oshirish muammosi shaxsni rivojlantirish hamda uni hayotga tayyorlashga yo'naltirilgan kompleks vazifalarni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lib, ta'lim siyosatining bugungi kundagi muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Dars - ta'lim beruvchi tomonidan yoshi va ma'lumoti jihatidan bir xil bo'lgan ta'lim oluvchilar guruhiga o'quv rejasi, o'quv dasturi talablari va qat'iy dars jadvali asosida ma'lum vaqt ichida bilim berish, malaka hosil qilish bo'yicha muayyan mashg'ulotdir. Zamonaviy ta'lim texnologiyasida darsni tashkil etishga doir qator umumpedagogik-didaktik talablar qo'yiladi. Bular:

- har bir dars texnologik jihatdan mukammal darajada loyihalashtirilishi;
- dars maqsad va vazifalarining aniq belgilanishi;
- darsda ta'lim vazifalarining tarbiya vazifalari bilan bog'liq bo'lishi;
- darsni o'quv dasturi, o'quv rejasi talabiga muvofiq tashkil etish;
- dars uchun ajratilgan vaqtdan unumli foydalanish;
- darsning tashkiliy jihatdan puxta belgilangan bo'lishi;
- darsning jonli, samarali va ta'lim oluvchilarga emotsional ta'sirli bo'lishi uchun ta'lim beruvchining turli xil zamonaviy va ilg'or ta'lim usullari, vositalari va ko'rgazmali qurollardan, axborot texnologiyalari va texnika vositalardan mohirlik bilan foydalana olishi;
- ta'lim beruvchining rahbarlik roli bilan ta'lim oluvchilarning faol bilish faoliyatini birga olib borish;
- ta'lim oluvchilarning yosh va psixologik, shuningdek, mutaxassislik xususiyatlarini inobatga olish;
- darsni demokratik tamoyillar asosida tashkil etish;
- darsda ta'lim oluvchi erkinligini ta'minlashga erishish;
- darsda ta'lim oluvchilarni mustaqil fikrlash hamda o'z fikrini bayon etishiga undash va imkon yaratish;
- dars davomida ta'lim oluvchilar faoliyatini to'g'ri tashkillashtirish, muammoli izlanuvchanlik layoqatlarini rivojlantirish;
- dars jarayonida o'qitishning jamoa, guruhli va yakka tartibdagi shakllarini mos ravishda qo'shib olib borish;
- ta'lim oluvchilar o'quv faoliyatlarining atroficha nazorat qilinishi va adolatli darajada baholanishi.

Bugungi kunda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish natijasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog'lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi. Shu bilan birga amaliyotdan ma'lum bo'lishicha, dars jarayonida interfaol metodlarni qo'llash o'quvchilarning asabiy zo'riqishlarini bartaraf qiladi. Ular faoliyatining shaklini almashtirib turish, diqqatlarini dars mavzusining asosiy masalalariga jalb etish imkoniyatini beradi.



TARIX DARSLARIDA FANLARARO INTEGRATSIYADAN FOYDALANISH

Muzaffarova Maqsuda Muzaffarovna

Navoiy viloyati Konimex tumani
39-umumta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

Mamlakatimizdagi uzluksiz ta'limni fan, ishlab chiqarishi hamda jahon ilm-fani va ta'limi bilan integratsiyalashuvi ro'y berayotgan hozirgi sharoitda o'qv predmetlariga integratsion yondashish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Darhaqiqat, ta'limda integratsyani amalga oshirish ham iqtisodiy, ham pedagogik, ginetik va fiziologik psixiyatdan muhim ahamiyatga ega.¹ Integratsion jarayonlar ikki yo'nalishda amalga oshiriladi:

- vertikal integratsiya- bu turli bosqichda o'rganiladigan kurslar mazmuni uzviyligiga amal qilgan holda;

- gorizontall integratsiya predmetlararo aloqani amalga oshirish, tor mutaxassislik darajasidagi alohida predmetlar bo'yicha bilim va ko'nikmalarni yaxlit profitsional bilim va ko'nikmalar tizimiga aylantiruvchi integratsiyalashda iborat. Tarix ta'limiga integratsion yondashishning qanday usul va vositalari yaxshi samara berish ko'p jixatdan o'qituvchi hamda o'quvchilarning ushbu aloqalardan foydalanishlariga omil bo'ladigan metodik shart-sharoit yaratuchi quydagi chora-tadbirlar tizimini amalga oshirishga bog'liqdir.



1. O'qituvchilarni mazkur ishga tayyorlash:

-tarix kurslari bo'yiga DTS va barcha o'quv-metodik majmualar mazmunini talil etish asosida o'quv materiallaridagi kurslararo bog'lanish imkoniyatlarini aniqlash;

-taqvimiy-mavzuni rejada kurslararo bog'lanishlarni rejalashtirish;

-o'quvchilarning predmetlar bo'yicha umumiy o'quv ko'nikmalarini rivojlantirish yuzasidan tarix va unga yaqin bo'lgan predmetlar o'qituvchilar faoliyatini muvofiqlashtirilgan holda olib borish;

-o'quv materiallarini o'tish muddati, tushintirish xarakterining umumiy usullari va uni mustahkamlash metodikasi muvofiq holda yagona talablar tizimi asosida o'quv faoliyatini yurgizish.

2. O'quvchilarni predmetlararo va kurslararo aloqalardan foydalanishlariga zamin bo'luvchi tadbirlar tizimini qo'llash;

-o'quvchilarni oldin o'zlashtirgan bilimlarini eslatishga o'rgatish;

-tarixiy bilimlarning turli manbalaridan oson bilimlari bilan umumlash- tirilgan holda qo'llashni talab qiluvchi predmetlararo va kurslararo muammoli vaziyatni yaratish;

-turli tayyorgarlikka ega bo'lgan o'quvchilarning predmetlararo aloqalar va tarix kurslaridan integratsion amaliy topshiriqlarni bajarish bo'yicha natijalarni baholashda tabaqalashtirib yondashish;

-o'qituvchilarning predmetlararo predmet ichidagi va tarixdan kurslar aloqalar fzasidan umumiy o'quv va predmet bo'yicha asosiy ko'nikmalarini muntazam ravishda shallantirib borish;

¹ Musaev U. «Integratsiya ta'lim jarayonini optimallashtirishning muhim prinsipi» X.T.2002. №6



3. Uslubiy adabiyotlarda predmetlararo bog‘lanishlarni amalga oshirishning asosiy uslublarini qo‘yidagicha ko‘rsatiladi: o‘qituvchi tomonidan avval o‘rganilgan faktlar, tushuncha va g‘oyalarning eslatilishi, oldingi bilimlarga tayanishini talab etuvchi savol va topshiriqlarni qo‘yish; umumiyashtiruvchi jadvallar tuzish, boshqa predmetlarga tegishli bo‘lgan manbalar asosida o‘quvchilar tomonidan axborotlar va bayonotlarining tayyorlanishi, boshqa predmetlar bo‘yicha daftarlardagi yozuvlardan tarix darsida foydalanish.

Shuningdek fanlararo va kurslararo bog‘lanishlarning o‘rnatilishi o‘quvchilarning uzlari tomonidan o‘qituvchi qo‘ygan savollar natijasida o‘rnatish ma‘lum darajada samarali chiqadi. U shuningdek esda saqlashning rivojlanishini, bilimni umumiyashtirish, mantiqiy fikrlash kabi tomonlarini ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Musaev U. «Integratsiya ta’lim jarayonini optimallashtirishning muhim prinsipi» X.T.2002.
№6



ТА’ЛИМ ЖАРAYONIDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Raxmonov Farhod Sadritdinovich
Karmana tuman 21-umumiy o’rta ta’lim
maktabi tarix fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada bugungi kunda ta’lim – tarbiya tizimida o’qituvchi – pedagogning dars jarayonidagi innovatsion yondashuvi hamda uning dars samaradorligiga ta’siri yoritilgan

В статье описывается инновационный подход учителя в системе образования сегодня и его влияние на эффективность урока.

The article describes the innovative approach of the teacher in the educational system today and its impact on the effectiveness of the lesson.

Kalit so’z: Innovatsiya, pedagogik tizimni, uzluksiz ta’lim, integratsiya

O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy hayotida yangicha qarashlar qaror topayotgan bir sharoitda yosh avlod ta’lim – tarbiyasini tashkil etish, boshqarish, barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalash masalasi yanada dolzarblik kasb etmoqda. Bu vazifa o‘z navbatida innovatsion texnologiyalardan foydalanishni taqazo etadi. Bunda bosh masala pedagogika nazariyasi va amaliyotining barcha omillari bilan ta’lim – tarbiya jarayonini jadallashtirish, professor – o’qituvchilar mehnati samaradorligini oshirish, o’quvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ularda ilmiy asoslangan bilim, kasbiy mehnatga barqaror qiziqish va ehtiyojni shakllantirish kabilardan iborat.

“Innovatsiya” tushunchasi ta’lim – tarbiya tizimiga yangilik kiritish ma’nosini anglatadi. Bunda kiritilgan yangilik albatta uning sifat va samaradorligiga ijobiy ta’sir ko’rsatishi ko’zda tutiladi.

Innovatsiyalarni faqat yangi vositalar ishlab chiqish bilan tenglashtirish mumkin emas. Innovatsiyalar – bu pedagogik tizimni takomillashtirishga oid g’oyalar, jarayonlar, vositalar va natijalarning yaxlitligidir. Demak, innovatsion ta’lim texnologiyalari uzluksiz ta’lim tizimida yuqori samaradorlik va sifatni ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Ta’lim – tarbiya jarayonini qiziqarli va samarali o’tkazish uchun ilg’or pedagogik texnologiyalardan foydalanilmoqda. Maqsad – samarali dars o’tish. Darsni samarali tashkil qilish quyidagi jihatlarga bog’liq:

- darsni to’g’ri rejalashtirish;
- o’quvchilar qiziqishini orttirish;
- fanlararo bog’liklik;
- barcha o’quvchilarning faolligi;
- usullar rang – barangligi;
- hayotiy ko’nikmalarni shakllantirish;
- bolaga do’stona muhit;
- darsning natijali bo’lishi.

Darsni to’g’ri rejalashtirish – bu darsning bosqichlarini tahminan to’g’ri taqsimlanganligi, darsga qo’yilgan maqsadlarning asoslangan bo’lishligi bilan belgilanadi.

O’quvchilar qiziqishi darsga motivatsiyani yuzaga keltira olgan bo’lishi.

Fanlararo bog’liqlikda – barcha fanlarning o’zaro integratsiyasini ko’rsata olishi va o’quvchilar tomonidan anglanishi.

Barcha o’quvchilarning faolligini oshirish uchun butun sinf bilan bir vaqtning o’zida ishlanishi, ya’ni faol o’quvchilar bilan past o’zlashtiruvchi, passiv, kamgap, tortinchoq o’quvchilarning jalb etilishi.

Usullar rang – barangligini o’qituvchining bir ish turidan ikkinchi ish turiga o’zgartirib borishi, turli metodlarni maqsadli qo’llay bilishida namoyon bo’ladi.

Hayotiy ko’nikmalar bu – kundalik hayotda har bir inson uchun zarur bo’ladigan ijobiy hatti – harakatlar majmui.

Bolaga do’stona muhit – bu o’zaro ishonch muhiti yaratilgan bo’lishi demakdir.

Natijali – demak, rejada belgilangan maqsadlarga erishilganlik bilan asoslanadi. Bu esa “kafolatlangan” yakuniy natijaga erishiladigan pedagogik texnologiyaning to’g’ri tuzilganligini



ko'rsatadi. Asosiysi ham shu, darsga kelgan har bir o'quvchi biror yangi ma'lumot (ta'limiy maqsad bo'yicha) bilim olishi, olgan bilimni qayerda qo'llay olishini tushunishi (rivojlantiruvchi maqsad bo'yicha) ko'nikma va malakaga ega bo'lishi, shaxs sifatida nimagadir yoki kimgadir nisbatan munosabati o'zgarishi (tarbiyaviy maqsad bo'yicha), ya'ni kechagidan bir pog'ona yuqoriga ko'tarilib, darsdan chiqib ketishi zarur.

Innovatsion metodlarni qo'llaydigan o'qituvchilar darsda qulay pedagogik vaziyat yaratish maqsadida, kichik guruhlar tashkil etishlari lozim. Ushbu jarayonda barcha o'quvchilarni bir vaqtning o'zida qamrab olinishi, o'z – o'zlarini va bir – birlarini tahlil qila olishi, baholash imkoniyatlari paydo bo'lishi, o'quvchilarning muloqot qilish malakalarini rivojlantirish bilan diqqatga sazavordir. Chunki “dolzarb muammo va vazifalarni yechishda muloqot, faoliyat va hamkorlikdagi harakat, ya'ni jamoatchilik yo'li orqali chuqur bilim va tushunchalar olinadi” (L.S.Vigotskiy).

Xuddi shunday fikrlarni Abu Nasr Farobiy ham “Insonlarning miyasi, tanasi, sezgi organlari tug'ilishidan mavjud, lekin aqliy bilimi ma'naviyati va ahloqiy xususiyatlari boshqa insonlar bilan muloqotda vujudga keladi. Ular o'z faoliyati yordamida ularga erishadi” – degan edi.

O'quv jaryoniga qo'yiladigan eng muhim talab ta'lim oluvchilarda ijobiy – shaxsiy sifatlarni rivojlantirishdan iboratdir. Ijodiy faoliyat asosiy turlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, uni muntazam ravishda amalga oshirish insonda o'zgaruvchan sharoitlarda o'zini yo'qotmaslik, muammoni aniq olish, ixtirochilik, sezgirlik kabi sifatlarni shakllantirishga ko'maklashadi. Shu maqsadda zamonaviy o'quv jarayonida reproduktiv usul bilan bir qatorda mahsuldor, ijodiy qidiruv usullarini ham qo'llash kerak. Ular quyidagi afzalliklarga ega:

- mantiqiy fikr yuritish va muammolarni ilmiy asosda ijodiy yechishga o'rgatadi;
- zarur bilimlarni mustaqil ijodiy qidirishga odatlantiradi;
- duch kelgan qiyinchiliklarni yengish ko'nikmasini hosil qiladi;
- o'quv materialini tushunarli darajada bayon qilish imkonini beradi;
- o'quv materialini chuqur va mustahkam o'zlashtirish uchun sharoit yaratadi;
- o'zlashtirilgan bilimlarning aniqligi va ishonchliligini ta'minlaydi;
- bilim olishga nisbatan ijobiy mayl uyg'otadi;
- bilish jarayoniga qiziqish uyg'otadi;
- ijodkor shaxsni shakllantirishga yordam beradi.

O'qituvchining innovatsion faoliyati o'z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va kontseptsiyasini shakllantirish, ushbu rejani amalga oshirish va tahrir qilish, samaradorlikka baho berish kabilarni qamrab oladi. Innovatsion faoliyatning samaradorligi pedagog shaxsiyati bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ishmuxamedov R. Abduqodirov A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2008.
2. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. Toshkent. 2008.



IJTIMOIY FANLARNI O'QITISHDA MEDIAMANBALARDAN FOYDALANISH

Ro'ziyeva Shaxnoza, Nazarov Mirzohid

Navoiy viloyati Karmana tumani 12 umumta'lim maktabi

Tarix fani o'qituvchilari

Tarix darslarida ta'limning texnika vositalaridan foydalanish darsning samaradorligini oshiradi. Ta'limning texnika vositalari o'qitish va o'rganish sifatini ko'tarishga, o'quvchilarning o'quv materialini qiziqib o'rganishiga va puxta o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

AKT asosida amalga oshiriladigan manbalardan foydalanishda quyidagi usullar qo'llaniladi:

1. Yozuv materiallari yuzasidan o'quvchilarga savollar berish bilan bu yozuvlar dars materiali tarkibiga kiritiladi.

2. Avvalo audio- video manba eshutiladi yoki ko'rsatiladi. So'ngra bu yozuv suhbat yordamida tahlil qilinadi.

3. Yozuvlar asosida o'quvchilarning mustaqil ishlari tashkil qilinadi.

Tarix darslarida internet rasmiy manbalaridan keng foydalanish mumkin. Har xil xalq ta'limi tizimiga oid rasmiy kanallarda beriladigan o'quv va sinfdan tashqari ishlarga bag'ishlangan jarayonlar tarixiy voqealarning ishtirokchilari, mehnat qahramonlari, yozuvchilar va ijtimoiy arboblardan o'tkazilgan uchrashuv materiallari ana shu internet rasmiy manbalarining asosini tashkil etadi. Bu uchrashuv va suhbatlar aynan takrorlanmaydi, uzoq yillar davomida va istagan vaqtda darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda foydalanish mumkin. Bu o'rinda ham texnika vositasi o'quvchiga qo'l keladi.

Tarix darslarida bunday texnik sharoiti mavjud bo'lgan kino xonasi yoki texnika vositalaridan foydalanishga moslangan maxsus tarix xonasi bo'lishi maqsadli muvofiq bo'lar edi. Texnika vositalari bilan ta'minlangan xona asosan quyidagi talablarga javob berishi lozim :

a) xonani tezda qorong'ulatish va tezda yorug'latish mumkin bo'lsin.

b) qorong'u paytda o'quvchilarning yozuv-chizuv ishlarini olib borishi, tasvirlarni daftarga tushirishi, darslik matni bilan ishlashi uchun o'tirgan o'rinlari maxsus lampochkalar bilan yoritiladigan bo'lsin.

c) xonada juda katta yozuv taxtasi bo'lishi kerakki, uning bir qismi tasvir bilan band bo'lsa, bir qismi tasvirlarni ko'rsatish yoki boshqa maqsadlar uchun bo'shu bo'lsin.

d) xarita va rasmlar ilinadigan maxsus moslama bo'lishi.

e) zarur texnika vositalari (masalan elektron doska,.....) ishga yaroqli holda saqlansin.

Bunday maxsus tarix xonasi bo'lmagan taqdirda sinfni uni texnika vositalaridan foydalanadigan qilib jihozlasa bo'ladi. Bu holda tegishli vosita va jihozlar maxsus javonda saqlanadi.

Hozirgi davrda barcha jabxani o'z ichiga olib borayotgan kompyuter tizimidan ham tarix darslarida foydalanish ijobiy natijalarga olib keladi. Masalan, muzeylar to'g'risida gap ketganda muzeylar elektron manzilidan "Virtual sayohat" qilish bo'yicha videolarnidan foydalanish ham bugungi pandemiya sharoitida qulay va samaraliroq bo'ladi deb o'ylaymiz.

O'quv kinofilmlari ham ta'limning ko'rsatmali vositalari jumlasidandir, tarix o'qitishda o'quv kinofilmlari vositadir. Kinofilm o'quvchilar ko'z o'ngida tarixiy voqeaning jonli obrazini ko'rsatmali qilib to'liq harakatda gavdalantiradi.

O'quvchilar boshqa ko'rgazmali qurollardan ko'ra kinofilmlar vositasida tarixiy o'tmishni jonliroq idrok etadi. Tarixiy mavzularga bag'ishlangan tarixiy filmlar (masalan "Jaloliddin Manguberdi" "Ilhaq") tarix fanini o'qitishda o'zining mazmuni va tarixiy voqealarni jonli qilib ko'rsatish jihatidan juda katta ahamiyatga egadir.

Badiiy filmlar o'quvchilarga ijobiy ta'sir ko'rsatish, estetik va axloqiy tarbiya berish vositasi hamdir. Kinofilmlar bilim olish vaqtini iqtisod qilishga yordam beradi.

Kinofilmlarni o'quvchilarga ko'rsatishdan oldin, o'qituvchining o'zi uni sinchiklab ko'rib chiqishi va o'rganishi lozim. Bu bilan o'qituvchi filmning umumiy mazmuni bilan, asosiy diqatni jalb qiladigan eng muhim kadrlar va suxandon matni bilan tanishtiradi. Shundan keyingi film o'quvchilarga ko'rsatiladi, so'ngra film yuzasidan suhbat o'tkaziladi, eng muhim kadrlar yuzasidan savollar beriladi, film mazmuniga bog'lab uyga vazifa topshiriladi.

Ijtimoiy fanlarni o'qitish tajribasida o'quv filmlaridan foydalanishning quyidagi asosiy usullari mavjud:

a) o'qituvchi o'z bayonini o'quv filmning eng muhim va yorqin kadrlarni ko'rsatish bilan



bog‘lab olib boradi. Tanlab olingan o‘sha kadrlarni izohlaydi va tegishli xulosa chiqaradi.

b) 10-15 daqiqali qisqa o‘quv filmlariga bag‘ishlab dars o‘tkaziladi.

c) maxsus kino darsi tashkil etiladi.

d) darsdan tashqari vaqtda film tomosha qilinadi.

Ko‘p hollarda darslarni sifati bizning pedagogik mahoratlarimiz mahsulotlari sifatiga ham bog‘liq bulib, bizning tarbiyalanuvchilarimizning ma’lumotli bo‘lishlari, rivojlanishlari va tarbiyalarining yuqori darajada bo‘lishlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shuning uchun ham biz dars strukturasi takomillashtirib borish bilan birga, bizning ta’lim-tarbiya deb atalgan mashg‘ulotlarimizni pedagogik texnologiyasini takomillashtirishga, shu bilan birga bizning “mahsulotimiz” sifat darajasini yaxshilanishini ta’minlashi kerak.

Bugungi zamonaviy dars har bir o‘qituvchining darslik materialini muntazam tahlil etib borish bilan barcha ommaviy axborot vositalari va internet axborotlarini sinchiklab o‘rganib borib ularga integrasion yondoshib, zarur axborotlarni dars jarayonida tug‘ri tahlil etib o‘quvchilar ongiga etkazmogi lozim.



TARIX DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILG'OR PEDOGOGIK TEKNOLOGIYA (IPT) USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

To'rayeva Manzura Shonazarovna,
Navoiy shahar 8-umumta'lim maktab
Tarix fani o'qituvchisi

Zamonaviy ta'limni tashkil etish, ayniqsa, IPT metodlaridan foydalanish asosida dars jarayonlarini tashkil etishga qo'yiladigan talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. IPT usullarini o'quv jarayonida liberalizasiya qilish, demokratlashtirish, hamkorlik ham ijodkorlikni tashkil etishni taqozo etmoqda.

Bir so'z bilan aytganda, o'quv jarayoni markazida o'quvchi bo'lmog'i lozim va o'quv jarayoni unga qaratilgan, yo'naltirilgan bo'lishi talab etilmoqda. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchining o'quv mehnatini tashkil etishni harakatlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi.

Bunday ta'lim o'qituvchi va o'quvchiga doimiy ijodiy izlanish, uzluksiz o'z ustida ishlash imkoniyatini beradi. Bu holatning ijobiy kechishi ta'limda sifat va samaradorlikning kafolatidir. Darslar jarayonida interfaol usullardan foydalanish o'z mohiyatiga ko'ra sub'yektiv xususiyatiga ega, ya'ni har bir pedagog ta'lim va tarbiya jarayonini o'z imkoniyati, kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda ijodiy tashkil etishi lozim.

Tarix darlarini o'tishda quyidagi IPT metodlaridan foydalanishni dars samaradorligini ortishda ahamiyati katta. Jumladan:

Tayanch so'zlar bo'yicha chaqiriq.

U yoki bu mavzu bo'yicha bilimlarni tiklash usullaridan biri "Tayanch" so'zlar bo'yicha chaqiriq pedagogik strategiya hisoblanadi. Uni amalga oshirish uchun o'quvchilarga 3-5 tayanch so'zlar beriladi. O'quvchilar shu so'zlar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishning o'z variantlarini taklif etishadi. Bu mantiqiy bog'lanish 3 daqiqali esseda yoritilishi mumkin.

O'ylang (Juftlikda ishleng) Fikr almashing

Bu ancha jadallik bilan bajariladigan birgalikdagi faoliyat bo'lib, o'quvchilarni axborot ustida fikrlashga va o'z fikrlarini sheriklar yordamida - aniq shaklga kiritishga yo'naltiradi. O'qituvchi odatda "ochiq", uzoq fikrlashga undaydigan savolni oldindan tayyorlab qo'yadi va ayrim o'quvchilardan qisqa javoblar yozishni so'raydi. So'ngra, o'quvchilar juftliklarga bo'linib, bir-birlari bilan o'z mulohazalarini o'rtoqlashadilar va ikkala fikrni o'z ichiga olgan yagona javobni tayyorlashga urinadilar va nihoyat, o'qituvchi bir necha juftlikdan o'z ishini qisqacha yakunini bayon etib berishni so'raydi.

Venn diagrammasi

Axborotni grafik asosda tashkil qilishning bu shakli umumiy va farq qiladigan tomonlarga ega bo'lgan ikki yoki uch mavzuni taqqoslash jarayonida ishlatiladi. Chap doira bir mavzuning o'ziga xos bo'lgan tomonlari, o'ng doirada ikkinchi mavzuning o'ziga xos tomonlari yozib chiqiladi. Doiralarning tutashgan joylaridan esa ikkala mavzuning umumiy tomonlarini ko'rsatish uchun foydalaniladi.

Venn diagrammasi ustida ishlash jarayonini quyidagicha amalga oshirish tavsiya etiladi:

1. Aqliy hujum yordamida taqqoslashning asosiy parametrlarini aniqlashdir.
2. Venn diagrammasi ustida ishlash.
3. Taqqoslash natijalarining prezentasiyasi.

Bu ko'rinishdagi interaktiv ish o'quvchilarning faol ishtirokida bajarilib, analitik fikrlash ko'nikmalarni hosil bo'lishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda IPT usullardagi darslar o'quvchini ijodiy fikrlashga, olingan axborotlarni faollikda hal etishga, fikrni erkin bayon etishga, tashabuskorlikka, guruhlarda masalalar yechimini topishga, hamkorlikda ish yuritishga, fikrni yozma ravishda bayon etishga chorlaydi. Bunday yondoshuvlar tarix fanlari o'qituvchilari uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. N.Saidahmedov "Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya" T-2002 yil.
2. J.G'.Yo'ldoshev., F.Yo'ldosheva., G.Yo'ldosheva "Interfaol ta'lim -sifat kafolati" Toshkent. 2008 yil.



MAKSUD SHAYKHZODA IS A SCHOLAR WHOSE SCIENCE IS LIKE A RIVER AND AN ENCYCLOPEDIA KNOWLEDGE HOLDER

Yakhshiev Shakhzod Sherali ugli
student, Tashkent State Transport University

Annotation: The article analyzes the entry of Uzbekistan into a new stage of development, the historical process, the education of young people with a civic position in the new Uzbekistan and its important aspects.

Key words: Youth, citizenship, civic position, moral and ethical criteria, duty, responsibility.

Introduction: The longevity of great poets, the most reliable criterion for measuring the level of mastery of artistic skills, is the time and the reader. Master lived an active life as a poet and playwright, literary scholar and critic, publicist and translator, publisher and coach. The famous writer has left an indelible mark on each of these areas. Maksud Shaykhzoda is a scholar whose science is like a river and an encyclopedic knowledge holder. He created in-depth, exemplary research on the written and oral literature of our people, world literature, literature of Russian and fraternal peoples, took an active part in the preparation of folk epics for publication, wrote immortal works based on folklore materials. In particular, the research of the scientist on the works of Alisher Navoi was a new stage not only in Navoi studies, but also in the study of our rich classical heritage.

The great man and artist Maksud Shaykhzoda was literally the true son of two peoples - the Uzbek and the Azerbaijani. One gave him life, the other brought him to maturity. The master loved and respected the Uzbek people, Uzbekistan with all his heart. In a letter preserved in the People's Writer of Uzbekistan Askad Mukhtor, he wrote: "I am indebted to this country and its people until I die. If a miracle happened and I lived not one, but four lives, I would dedicate all four of them to this motherland and sing hymns day and night, and even then I would not have paid a thousandth of my debt for his generous love for me. I have found spiritual maturity here. Here I got to know the world, I loved life, people, poetry ... "Maqsud Shaykhzoda himself aspired to greatness all his life, he did good deeds with good feelings in the heart of a great artist - he created immortal works inspired by the spirit of love and devotion to his people. Because of this, he is always alive among his compatriots.

One of the most famous representatives of Uzbek literature, Maqsud Shaykhzoda, was born on October 25, 1908 in the city of Aqdosh, Azerbaijan. The poet came to Tashkent in 1928 and lived and worked in the capital until the end of his life. He knew this city as his second home. MaksudShaykhzoda has collections of poems such as "Ten Poems", "My Companions", "Third Book", "Why Fight", "Fight and Song", "Captain Gastello", "The Heart Says...", the historical drama "Jaloliddin Manguberdi" and a number of other publicist works. Maksud Shaykhzoda wrote the historical drama "Jaloliddin Manguberdi" in 1944, during the Second World War, which later caused a lot of controversy (arrested on charges of "idealizing the feudal past" of the Uzbek people). According to the well-known literary critic Naim Karimov, during the war years, authorities encouraged writers to write works about famous commanders of the past. They were of the opinion that such works could encourage the people and the army to learn from the brave commanders and heroes of the past, to educate them in the spirit of the patriotic qualities of these famous people. Having received such a creative order, MaksudShaykhzoda began to write a play about Jaloliddin Manguberdi, one of the brave sons of the Uzbek people. [Naim Karimov 2009: 259].

The then head of the republic Usmon Yusupov sent the poet to Fergana region, one of the most beautiful destinations of our country, to complete his work as soon as possible. "Don't worry about other things. The people are waiting for a work about Jalaliddin from you. Go to Vadil and finish it as soon as possible!" the leader inspires the poet. Thus, Maqsud Shaykhzoda went to Fergana with his wife Sakinahanim and wrote a historical drama in six months. [www.ziyouz.com]

Many years have passed since then, but the works of MaksudShaykhzoda continue to show their power. A recent example is the poet Botir Ergashev's poem "Jaloliddin Manguberdi" inspired by Ozodbek Nazarbekov - "Death does not blind to glorious intentions, whoever chases the beast from the country, I am the hero". The following lines are quoted in the play as the last words of Sultan Jalaliddin:



One day I will appear in this country, here,
The martyr of the country is in an invisible exile - in the grave.
Whoever chases the beast out of the country, I am the one!
Death does not blind to glorious intentions

It is known that no artwork was written about Jaloliddin, who showed great courage in Movarounnahr during the Mongol invasion, until MaksudShaykhzoda, and in the scientific works of Soviet historians neither his name nor his fighting prowess were warmly mentioned. Nevertheless, MaksudShaykhzodadecided to write about this great figure based on the events of the historical period described in these works, such as Shahobuddin Muhammad Nasavi's "Siyrat as-sultan Jalaliddin Mangburni" and Alouddin Atomalik Juwayni's "Tarihi jahongushoyi Juwayni". Despite the fact that Jalaliddin was a fierce enemy of the Mongols, Genghis Khan was forced to admit his bravery and leadership skills. In his first stage play, which MaksudShaykhzodabegan to write as a mature writer, he portrayed such a historical figure as Jalaliddin, who had escaped the battlefields of the Mongol armies. In conclusion, it should be noted that the love of the motherland in the formation of the worldview of today's youth, the study of the thinker's creativity, his works, as well as the formation of our ideological immunity against various ideological aggressions in the process of globalization is one of the urgent tasks.

List of Used References:

1. Naim Karimov. Maqsud Shaykhzoda (Enlightenment-biographical novel) Tashkent, Sharq, 2009 (p. 359).
2. www.ziyouz.com

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 28-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(3-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.05.2021

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
